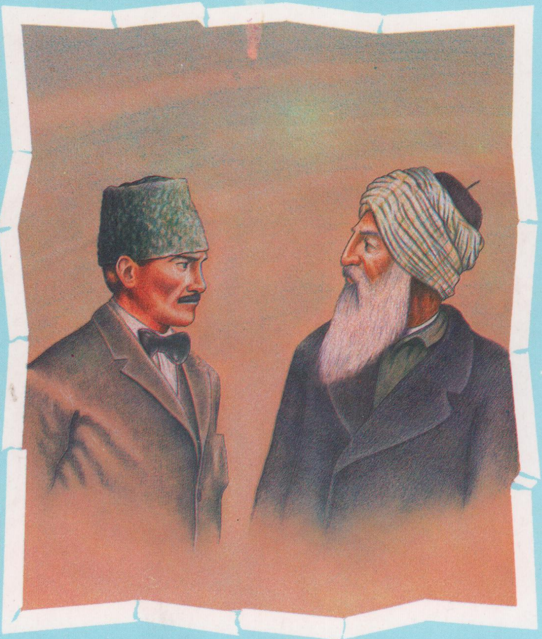
CEMAL ŞENER

ATATÜRK ve ALEVİLER

ANT

CEMAL ŞENER

□

ATATÜRK
VE
ALEVİLER

1.Baskı 1991 İstanbul
2.Baskı 1992 İstanbul
3.Baskı 1993 İstanbul
4.Baskı 1994 İstanbul
[illegible]

ANT

SUNU

Reha Çamuroğlu

Mustafa Kemal Atatürk, 1923'den bu yana Türkiye'de bir tabunun hatta bazen de bir "totem"in adı haline getirilmiştir.

Öte yandan yine Mustafa Kemal Atatürk adı, Türkiye'nin içinde bulunduğu bütün sorunların nedeniymişçesine ortaya atılır.

Bir yanda "Atam sen kalk ta ben yatam" şiirleri, sandala bindirilip Samsun'a çıkarılan Mustafa Kemal heykelleri, Mustafa Kemal'e her konuda söz söyletmiş olmak için uydurulan cümleler gibi sakil örnekler yer alır.

Öte yanda çok çeşitli kesimlerden yapılan "İngiliz Ajanı", "Deccal", "Kâfir", "Alkolik" v.b. sıfatlarla birlikte sunulan, sözde derinlemesine inceleme ve araştırmalar yer alır.

Üstelik bu konuda alınan tavırlar, toplumun ana siyasal ve ideolojik farklılaşmalarının sınırlarını da

çok aşar ve adeta her kamplaşma içinde yeniden ürer. Örneğin Türkiye Solu'nda Mustafa Kemal'i "Kurtuluş Savaşımızın Büyük Önderi" olarak değerlendirenler olduğu gibi "İngiliz Ajanı" değerlendirmelerini yapanları da bulmak çok mümkündür. Yine Türkiye sağ hareketlerinde "Milli Önder" Atatürk'le "Deccal Atatürk" saptamaları yan yana yapılır.

Konuya böyle yaklaşıldığında, bu konuda alınan ya da alınacak tavırlar her kesim için büyük önem kazanır. Her kesim kendi "Mustafa Kemal"ini anlatmak ve öğretmek için büyük gayretlere girişir. İlkokul öğrencisi okula başladığı andan itibaren Atatürk büstlerine, heykellerine, resimlerine boğulur. Küçücük çocuklar her 10 Kasım günü ağlamaktan helâk olur. Seslerini kalınlaştırarak "Atatürk gibi" olup "Gençliğe Hitabe"yi okumaları istenir. Bu çocuklar büyüdüklerinde ya nedenini hiç bilmedikleri bir "Atatürk sevgisi" ile dolu olurlar ya da bunca baskıya tepki gösterirler. 12 Eylül sonrası uygulamalarında gördüğümüz gibi bunlara da gözleri robot gözlerine dönüştürülmüş erler tarafından jop desteğiyle "Atatürk sevgisi" aşılanır.

Öte yandan kur'an kurslarının ilk sıralarından başlayarak "Atatürk'ün İslama verdiği büyük zararlar" yine aynı yaşlardaki çocuklara anlatılmaya başlanır. Atatürk adı İslamın mitolojik düşmanlarının adları yanında yerini alır.

Bütün bu faaliyetlerin en önemli sonucu Mustafa Kemal Atatürk'ü ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihini anlama çabasını olanaksızlaştırmasıdır. Böylesi bir anlama çabasının önüne iki perde kurul-

muştur. Her tür insanın önüne iki seçenek çıkarılmaktadır. "Ya Atatürk'ü kör gibi seveceksin ya da ondan kör gibi nefret edeceksin." Bu seçeneklerin onu bir siyasal ve toplumsal eylemin önderi olarak ve bu arada belirli koşullar içindeki bir insan olarak anlamayı olanaksızlaştırdığı ortadadır.

Bu konuda bir örnek vermeden geçemeyeceğim. Türkiye'nin ciddiye alınabilecek tek popüler ve entellektüel tarih dergisi "Tarih ve Toplum" yıllardır Atatürk'le ilgili bir noktaya açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bu nokta özetle şudur; "Atatürk son Osmanlı Padişahı Vahdettin'den küçümsenemeyecek bir destek görmüştür ve son Osmanlı hükümetlerinden yalnızca Damat Ferit Paşa hükümetleri -ki iktidar süreleri çok kısadır- Anadolu hareketine hayırhah bakmamıştır. "Bizce bu bir vakadır ve "Tarih ve Toplum" çıkaranlarının Atatürk nefretine kapılmış oldukları filan da yoktur. Fakat gelin görün ki bu kadar açık bir olayı anlamaya çalıştıklarında dahi, neredeyse "vatan hainliği"ne vardırılan suçlamalarla muhatap olmaktadırlar.

Öte yandan nüfusunun çoğunluğu müslüman olan Anadolu halkı, 15 Mayıs 1919'da başlayan (Biz bu tarihi esas alıyoruz, çünkü emperyalist güçlere ilk kurşunu bu tarihte İzmir'de Hasan Tahsin sıkmıştır.) direnişiyle 1922'de emperyalist ve aynı ölçüde hıristiyan güçleri ülke dışına atmayı başarmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün bu eylemde oynadığı önemli rol asla gözardı edilemez. Gelin görün ki o tarihte Hıristiyan emperyalist ülkelerin sömürgeleri olan birçok Müslüman ülkede sevgi ve coşkuyla karşılanan bu

eylemin önderlerinden biri ve en önemlisi, bugün birçok islamcı tarafından "Deccal" olarak adlandırılmaktadır. Böyle bir bakış ile tarih anlaşılmaz, böyle hiçbirşey anlaşılamaz.

Değerli araştırmacı Cemal Şener, tarihimizin bu kesiti üzerine çalışmalarına 1984 Mart ayında yayınladığı "Çerkes Ethem Olayı" ile başladı. Bizim de katıldığımız bir şekilde, Çerkes Ethem'in bir "hain" olmadığını, olayın çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiğini yazdı. Doğaldır ki böyle bir tez Atatürk'e eleştirel yaklaşacaktı. Öyle de oldu.

Cemal Şener, şimdi Mustafa Kemal Atatürk olgusunun başka bir yönünü ele alıyor. Bu konu "Atatürk ve Aleviler"dir.

Burada da hemen bir vakıa ile karşılaşıyoruz. Bu, Alevi ve Bektaşilerin Atatürk'ü sevdikleri, saydıklarıdır. Bu sevgi ve saygının nedenleri üzerinde o kadar çok kafa yormaya da gerek yok. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşilerin toplumsal-siyasal önemini çok iyi kavrayan Mustafa Kemal, onlarla görüşmüş, görüşlerini almış ve kendilerine verdiği önemi sergilemiştir. Yüzyıllardır resmi dinin Sünni İslam olduğu bir ülkede sürekli ikinci sınıf insan muamelesi gören Alevi-Bektaşilere, bu "resmi din" kavramının son bulacağı konusunda söz vermiştir. Yüzyıllardır kadınla, erkeğin eşit olduğunu savunan Alevi-Bektaşilere yeni yönetiminde bu eşitliğe saygı gösterileceğinin garantisini vermiştir. Çoktandır Cumhuriyet yanlısı oldukları ve hilafete karşı oldukları bilinen bu kesimle bu konularda da benzer tavır içinde bulunmuştur. Sonuçta Mustafa Kemal Ata-

türk, Alevi-Bektaşilerin sevgi ve saygısını kazanmıştır.

Bu sevgi ve saygı eleştiriye kapalı bir sevgi ve saygı mıdır? Alevi-Bektaşilerin Atatürk'ün tüm uygulamalarıyla hemfikir oldukları anlamına mı gelir? Bektaşiler 1925'te tarikatların kapatılmasıyla, hükümet görevlileri ve bazı "aydınların" Hacı Bektaş'taki kültür mirasını yağmalamalarına eleştirisiz mi bakarlar? Ya da Aleviler Dersim olaylarında yangına körükle giden hükümetle aynı tavrı paylaşabilirler miydi? Tabii ki hayır.

Söz buraya geldiğinde bir Alevi dedesiyle yaptığım bir sohbeti hatırlıyorum. Sohbetin konusu yeni çıkmış bir kitaptı. Araştırmacı Nejat Birdoğan'ın Şah İsmail'in yaşamı ve şiirlerini ele aldığı bu kitabın alt başlığına dedenin bir eleştirisi vardı. Eleştiri Şah İsmail'in bir Alevi "hükümdar" olarak tanımlanması noktasındaydı. Dede şöyle diyordu, "Alevi hükümdar olmaz, dervişlikle hükmetmek bağdaşmaz." Ben bu sohbette dedeye hak vermiştim ve hâlâ da hak veriyorum.

Politikanın dinamik yöntemleriyle, bir "aşk yolu"nun inanç ve uygulamalarının uyumlu olması her zaman çok zordur. Yol o yoldur ki, politikaların, ideolojilerin gelip geçici ve kendisinin kalıcı olduğu bilinciyle, her olaya, anlamayı mümkün kılacak bir serinkanlılıkla bakmayı bilsin. Yol o yoldur, anlamayı zorlaştırmasın, kolaylaştırsın...

İşte Cemal Şener çalışmasıyla bu konuya bir kapı aralıyor.

Haziran 1991

Aleviler'in Atatürk sevgisi bir devlet büyüğüne duyulan sevgiden öte bir tutku düzeyinde

Sanki onikinci imam mehdi

Eğer bir gün yolunuz düşer de bir Alevi-Bektaşi evine konuk olursanız, bu yoksul ama sıcak evde bir olay hemen dikkatinizi çekecektir: Bir köşede bir bağlama sazı, gazete ya da dergiden kesilmiş soluk bir Hz. Ali resmi ve hemen yanında da Mustafa Kemal'in bir portresinin asılı olduğunu göreceksiniz.

"Çok büyük insan... Onunla konuşunca adeta ruhum yıkanıyor. Kaynak suyu gibi temiz, okyanus gibi geniş ve derin..."(1)

Bu sözleri **Mustafa Kemal**, Hacıbektaş Dergahı postnişini **Veliyettin Çelebi Efendi** için söylüyor. Dikkat edilirse bu ifadeler sıradan iltifat ve saygı ifadeleri değil. Bu nitelemeler köklü bir sevgi ve saygının ifade biçimidir.

Mustafa Kemal ile **Veliyettin Çelebi** arasındaki bu sevgili ve saygılı ilişki **Mustafa Kemal**'in ölümüne kadar devam ediyor. **Çelebi, M.Kemal**'in çağrılısı olarak bir ara Ankara'ya da gelmiş. Hatta **M.Kemal, Veliyettin Çelebi** için Ankara-İsmetpaşa Mahallesi'nde bir ev hazırlatmış ve kendisini de orada ağırlamıştır. Çankaya'da kendisi ile uzun sohbetlerde bulunmuştur. **Çelebi**'nin daha iyi ağırlanması için de Dersim Milletvekili **Sarı Saltuk**'lardan **Mustafa Saltuk Dede**'yi özel olarak görevlendirmiştir. **M.Kemal**'in **Veliyettin Efendi** hakkındaki sözleri de **Mustafa Saltuk**'un özel günlüğünde yer alıyor.

1-A. Celalettin Ulusoy, Hünkar Hacı Bektaşi Veli ve Alevi-Bektaşi Yolu s. 104

Osmanlı padişahı hakkında, idam fermanı çıkartırken, Hacıbektaş Dergahı'ndaki dervişlerin kendisini kutsal kurtarıcı olarak görmeleri, milli kurtuluş ateşini tutuşturmaya çalışan Mustafa Kemal'i çok duygulandırmıştır.

Anadolu ve Rumeli'deki Alevi-Bektaşiler, Mustafa Kemal'i çok severler. Bu sevgi, sıradan bir yöneticiye devlet büyüğüne duyulan sevginin dışında bir sevgidir. Bu sevgi ve saygı adeta bir tutku düzeyindedir. Tapınma ile karışık bir sevgi, saygı ve duygu selidir adeta...

Bu sevgiyi değerli gazeteci **Fikret Otyam** şöyle ifade ediyor: "**Alevilerde anlatılması zor bir Atatürk tutkusu vardır, gösterdiği yola bağlılık vardır... Onikinci İmam Mehdi'nin Atatürk olduğunu söyleyecek kadar O'na inançlarını belirtmişlerdir.**"(2)

Dervişler O'nu kutsal kurtarıcı olarak görüyor

Mustafa Kemal, Ankara'da henüz Meclis-i Mebusan'ı toplamadan önce Hacıbektaş Dergahı'na geldiğinde dergahtaki pirler O'na büyük bir sevgi ve saygı göstermişlerdir. Dergaha geldiğinde dervişler atının özengisini niyaz ederek karşılamışlar, O'nu adeta kutsamışlardır. Bu durum **M.Kemal** ve silah arkadaşlarını çok duygulandırmıştır. Osmanlı Padişa-

---

2- Fikret Otyam, **Hu Dost** s.7

hı, milli mücadele ateşini tutuşturmaya çalışan **Mustafa Kemal** için; "vatan haini" olduğu gerekçesiyle hakkında "**idam**" fermanı çıkartırken, Hacıbektaş Dergahı'ndaki dervişlerin O'nu kutsal bir kurtarıcı olarak görmeleri Mustafa Kemal'i fazlası ile duygulandırmıştır.

Türbede **Mustafa Kemal**'e "**kılıç kuşatılıp**" "**yola kabul**" edilir. **Mustafa Kemal**'in yolunda olacaklarına destek vereceklerine "**yek vücut**" olacaklarına "**ikrar verilir**". Coşkulu bir karşılama ve uğurlama yapılır.

Mustafa Kemal ile Anadolu Alevi Bektaşiliği'nin milli mücadele sırasındaki karşılaşmasını araştırmacı yazar **Adil Gülvahaboğlu** şöyle ifade ediyor:

"Mustafa Kemal'in arayışı Bektaşi toplumunda yaşıyordu. Tarihte pratiğinde vardı. Ancak hukukileşmesi ve siyasallaşması gerekiyordu. Mustafa Kemal bunu yaptı... Lâiklik, bağımsızlık, dilde ve kültürde ulusçuluk, halk egemenliğine geçiş, kadın hakları... gibi yeniliklerde Kemalist güç bektaşilik kaynağına dayanıyordu..."[3]

Anadolu Alevileri, tarihte Osmanlı'nın her türlü toplumsal haksızlığına karşı başkaldırdıkları için sayısız kitle katliamına uğramışlardır. Yaşamlarını sürdürebilenler de kendilerini Osmanlı'dan saklamak için kuş uçmaz, kervan geçmez, köy, mezra, kom ve yaylaklarda her türlü toplumsal nimetten uzak yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.

3- Adil Gülvahaboğlu, **Hacı Bektaş Veli** s. 190

700 yıllık muhalefet

Mustafa Kemal, Anadolu'da Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı örgütlemeye çalışırken Alevi-Bektaşilerin desteğini almadan edemeyeceğini biliyordu. Çünkü, Anadolu Alevileri, Sünni İmparatorluk olan Osmanlı yönetimine karşı 700 yıldan beri muhalif idiler.

Osmanlı yönetimi, Anadolu ve Rumeli Alevi Bektaşileri'nin gözünde; hem Emevi-İslam geleneğini sürdüren bir yönetim, hem de kendilerine karşı yapılan her türlü toplumsal haksızlığın kaynağı idi.

İngiliz emperyalizmi ve diğer emperyalist işgal kuvvetleri, Trakya, İstanbul ve Anadolu'yu işgale başlayınca; emperyalizme karşı savaş, Osmanlı Padişahına ve İslam hilafetine karşı ayaklanmadan geçiyordu.

Ortak düşmana karşı doğal ittifak

Anadolu'daki Aleviler ise, 700 yıldan beri bu yönetime karşı mücadele veriyorlardı. Bu nedenle; padişaha, hilâfete ve emperyalizme karşı savaşa girecek olan **Mustafa Kemal** ve kadrosu için en doğal güç; Rumeli ve Anadolu'daki Àlevi halk idi. Milli Kurtuluşçu kadro ve Alevi-Bektaşilerin düşmanı ortak idi.

Mustafa Kemal'in bu önemli gücü kazanması kadar doğal bir olay düşünülemezdi. Nitekim O da öyle yaptı. Bu ittifakı kazanmaya çalıştı.

Mustafa Kemal ve Aleviliğin bu tarihsel yaklaşımını değerlendiren farklı görüşler. var. Bunlardan

biri de; İlahiyatçı araştırmacı **Doç. Dr. Yaşar Nuri Öztürk**'ün düşünceleridir. **Öztürk** bu ilişkiyi şöyle değerlendiriyor:

"Kızılbaşlar Atatürk'ü çok sevmekte idiler. Atatürk de onlara saygı göstermiştir."

'Cumhuriyet ilkeleri ile Bektaşilik ilkeleri aynı'

"...Atatürk'ün, andığımız devrede, başlattığı harekete destek sağlamada, yanına almakta büyük yararlar gördüğü dinsel kadrolar içinde Bektaşi'lerin ön sırayı tuttukları anlaşılıyor. Bu öylesine belirgindir ki, bazı yazarların bu olguya takılarak Atatürk'ün bir "bektaşi" olduğunu söylemeleri mümkün hale gelmiştir."[4]

Doç. Dr.Öztürk'ün bazı yazarlar bu olguya takılarak **"Atatürk'ün bir 'bektaşi' "** olduğunu söylemeleri bile mümkün hale geldi dediği yazar; 1977 yılında yaptığı; **"İslam et Jeunnesse en Turquie d'aujourd'hui"** adlı eseri ile tanınan **Sabine Dirks**'dir. **S. Dirks, Atatürk**'ün Bektaşi olduğunu savunan yazarlardan birisidir.

Gene bir başka batılı sosyal bilimci ve Anadolu'da Alevilik-Bektaşilik konularının da araştırmacısı; **John Kingsley Birge; The Bektashi Order of Dervishes** adlı kitapta Atatürk ve Alevilik ilişkisini şöyle değerlendiriyor:

"Cumhiriyet ilkeleri ile Bektaşilik ilkeleri bir ve aynıdır. O halde Bektaşilere göre, Cumhuriye-

---

4- Doç. Dr. Yaşar N.Öztürk Tarih Boyunca Bektaşilik s. 204

tin gelişi ile tarikata ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü amaç gerçekleşmiştir."(5)

Alevi Bektaşilerin Atatürk sevgisi bugün Anadolu'nun taşına toprağına, uçan kuşuna, esen yeline sinmiştir. Hacıbektaş'taki ardıç ağacından, Kazdağı'ndaki yörük çadırına kadar bu böyledir.

Aleviler'deki engin Atatürk sevgisi

Günümüzde de toplumsal yapımızın en yoksul kesimini Anadolu'daki Alevi-Bektaşi inançlı insanlar oluşturuyor. Çoğu henüz, ülkemizin kırsal kesiminde, verimsiz dağ ve ovalardaki köy ve mezralarda yaşamlarını sürdürüyor. Eğer bir gün yolunuz düşer de tanık olursanız, köyüne veya kentine uğradığınız Alevi-Bektaşi; size önce sofrasını ve gönlünü sonuna kadar açacaktır. Bu ıssız, bucaksız dağ başlarında yokluk içinde yaşayan güler yüzlü insanların yoksul ama sıcak evlerinde bir olay hemen dikkatinizi çekecektir: Evinin bir köşesinde; bir bağlama sazı, gazete veya dergiden kestiği soluk bir **Hz. Ali** resmi ve hemen yanında da **Mustafa Kemal**'in bir portresinin asılı olduğunu göreceksiniz.

Bu sosyal olgu, Kazdağı'ndaki Tahtacı, Cepni köyünde de, Toroslar'daki yörük çadırlarında da, Dersim dağlarındaki mezra köyündede böyledir.

Bana çok çarpıcı gelen bu olguyu bir sosyal bilimci olarak çok düşündüm. Kendime göre bir sürü varsayım dizdim. Aleviler'deki Atatürk sevgisi o

5- Doç. Dr. Yaşar N.Öztürk Tarih Boyunca Bektaşilik s. 201

denli sevecen, saygılı ve coşkulu ki, adeta bu sevgi pınarı dünyevi olmaktan çıkmış gibi görünüyor insana...

Aleviler neden bu kadar çok **Atatürk**'ü seviyor, neden bu kadar çok Atatürkçü? **Atatürk** açısından olay nedir? **Atatürk** de Alevileri seviyor mu? **Atatürk** ne denli Alevici?.. Bu toplumsal sevgi ve saygının kaynağı nedir?

Bu yazı dizisi işte bu merakın, bu ilişkinin irdelenmesinin bir başlangıcı sayılmalıdır. Dizi yazı, bu amaca yöneliktir. Amacının ne kadarını başaracaktır bunu okuyucuya bırakıyorum.

Alevi-Bektaşi dervişler kanalıyla Balkanlara götürülen Bektaşilik Müslüman ve Hıristiyan halk tarafından ilgiyle karşılanır

'Benim kıblem insandır'

Balkanlar'da Alevi-Bektaşi faaliyetini başlatan ve geliştirenin Sarı Saltuk adlı Bektaşi babası olduğu söylenir. Sarı Saltuk'un yaymaya çalıştığı düşünceler hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar arasında etkili olmuştur. Bu etkinin kökeni, insan sevgisini temel alan bektaşi düşüncesinde yatmaktadır. İnancı, dili ve rengi ne olursa olsun tüm insanlar bu hümanist, sevecen eşitlikçi, özgürlükçü, bölüşümcü düşüncelerde kendisini bulabilmiştir.

Şimdi sonucun başlangıcına doğru gidelim. Öne Mustafa Kemal'in doğup yetiştiği ve kişiliğinin oluşumunda temel olan toplumsal çevresine bakalım. Yani o günkü Balkanlar'a gidelim. Balkanlar'daki kültürel dokuya ve esen rüzgârın neler getirdiğine göz atalım. Sonra tarihsel sürece bağlı olarak olayları ve oluşumları nesnel bir gözle irdelemeye çalışalım.

Balkanlarda ilk dedeler

Balkanlar'da Alevi-Bektaşi düşüncesinin yayılması ve gelişimi Anadolu ile parelel olmuştur. Balkanlar'da Alevi-Bektaşi faaliyetlerini başlatan ve geliştirenin esas olarak **Sarı Saltuk** adlı Bektaşi babası olduğu söylenir. **Sarı Saltuk, Hacı Bektaşi Veli**'nin halifelerindendir. Balkanlar'da Bektaşiliği yayınak için Pir Hacı Bektaş Veli tarafından görevlendirilmiştir. Daha sonraki yıllarda **Sarı Saltuk** adına açılmış yüzlerce dergah ve tekke vardır. Bugün bile bu tekkelerde Hıristiyan ve Bektaşi halk ayrı saatlerde ama aynı dergâhta ayin yapmaktadırlar.

Sarı Saltuk Dede'nin Balkanlar'daki misyonunu Balkanlar'da ve özellikle Yugoslavya ve Arnavutluk'ta Alevi-Bektaşi tekkeleri üstüne yaptığı çalışmalar ile bilinen **Prof. Nimetullah Hafız** şöyle anlatıyor:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'da yayılışından epey önce Bektaşiliğe bağlı olan Sarı Saltuk adında bir zat İslamiyeti Balkanlar'da yaymaya çalışmıştı. Bu nedenle kendisi Balkan u-

lusları arasında sevilmiş olduğu gibi ölümünden sonra da kent ve köy halkı ona hep saygı göstermişti. Müslümanlardan başka Ortadokslar da Sarı Saltuk'u kendi dinlerinin yayıcısı olarak kabul ettiklerinden kendi aralarında kabrinin olmasını istemişler ve böylelikle bazı kent ve köylerde hatta kiliselerde Sarı Saltuk'un mezarının bulunduğuna inanılmaktadır. Günümüzde örneğin Kafkasya'da Romanya'da kabri bulunduğu söylenmektedir. Yugoslavya'da ise Arnavut ve Türk halkı; İpek, Kruya, Prilep ve Paşrik dağında Sarı Saltuk'un kabri bulunduğunu rivayet eder. Ortodokslar'ın söylentilerine göre ise, Ortodoksluğu yaydığından, dolayı Sarı Saltuk, Korfu Adası'ndaki Sen Sipirido ve Ohri'deki Sen Naum Manastırlarındaki mezarlarda bulunabilir."[6]

Bir Bektaşi dedesinin hem Müslümanlar, hem de Hıristiyanlar tarafından sevilmesinin, sayılmasının kökeni Bektaşi düşüncesinde yatmaktadır. Çünkü; bektaşilik inancının esasını, insan sevgisi oluşturuyor. Alevi-Bektaşi düşüncesi; **"Benim kıblem insandır"** diyor. **"Her ne arar isen kendinde ara, Mekke'de Kudüs'te Hac'da değildir"** diyor. **"Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu"** diyor.

Böyle olunca da inancı, dili, rengi ne olursa olsun tüm insanlar bu hümanist, sevecen, eşitlikçi, özgürlükçü, bölüşümcü düşüncelerde kendini buluyor.

6- Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Hacı Bektaşı Veli

Gene Balkanlar'ın yetiştirdiği diğer bir önemli kişilik de **Balım Sultan**'dır. **Balım Sultan**, Alevi-Bektaşi inancında, Anadolu ve Rumeli'de Hacıbektaş Dergahı'nın yetiştirdiği en büyük Pir'dir. **Hacı Bektaşi Veli**'nin müridi ve en büyük halifesidir. Hatta; Bektaşiliği kurumsallaştıran ve yeniden irşad eden Dede Baba'dır.

Bektaşiliği sistemleştirip geliştiren **Balım Sultan**'ın annesi Balkan'lı bir Rum kızıdır. Olay şöyle gelişmiştir. **Fatih Sultan Mehmet**, Sırbistan'ın fethi sırasında esirler arasında bir Sırp prensi ile prensesi görür. Bunlar kardeştirler. **Fatih**, bu iki genci, yetiştirilmek üzere Dimetoka'da bulunan Bektaşi tekkesine gönderir. Bu prens ve prenses Bektaşi terbiyesine göre yetişir ve Bektaşi olurlar. Bektaşilerden **Sersem Ali Baba** bu Sırp prensesi ile evlenir. Bu evlilikten **Balım Sultan** dünyaya gelir. **Balım Sultan** daha sonra Hacı Bektaş Dergahı'nın başına gelir. Bugün **Balım Sultan**'ın türbesi Hacı Bektaş Dergahı'nda ve Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi ile birlikte ziyaretçilere açıktır.

Balkanlar'daki Alevi-Bektaşi olgusunu gene bir başka uzman olan Prof. Dr. **Michael Kiel** ise şöyle anlatıyor: Prof, **Kiel**; **"Eski Türk Avrupa'sının Bektaşiliği üstüne bir şeyler söylemem gerekir"** diye sözüne başlarken, özellikle Balkanlar'daki 17 yıllık çalışmasının bulunduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Makedonya ve Arnavutluk etkisi hakkında ise genelleme yapacak kadar bilgili olduğu anlaşılıyor.

Konuşmasının bir yerinde Prof. **Kiel** şöyle diyor:

"Bektaşi tarikatı için balkanlar ikinci derecede önem taşımazlar, tersine en başta gelirler. Trakya'nın ovalarında ve tepelerinde Kızıl Deli adı ile tanınan, Seyyid Ali Sultan'ın asitanesi, şimdi içinde bulunduğumuz ana Tekke'den (Hacı Bektaş Dergahı kastediliyor) hemen sonra gelir. Burası Bektaşi merkezlerinden ikinci derecede önem taşıyan bir tapınaktır. Kızıl Deli Tekkesi 1501 yılında tarikatın büyük devrimcisi Balım Sultan'ın şeyh mertebesine erişinceye kadar yaşadığı ve faaliyet gösterdiği bir yerdir.

... Bu erken Bektaşilik yolunun en ünlü misyonerlerinden ikisi, Sarı Saltuk ve Seyid Ali Sultan, bugün Doğu Yunanistan, Doğu Bulgaristan ve Güney Romanya denen yerlerde vaaz vererek mücadele ederek, hayatlarının en verimli çağlarını harcamışlardır. Bundan başka 14. ve 16. yüzyıl arası Balkanlar, büyük çapta tarikatın düşünce ve biçim bakımından yön kazandığ bir yerdir. Balkanlar'da büyük ve en görkemli eserlerin birçoğu, Bektaşi Tekkeleri'dir. Osmanlı edebiyatı veşiiri alanında, Balkanlar'da yazılanlar, Anadolu'da yazılanlardan çok daha geniş bir yer tutmaktadır. Yalnızca bu durum bile dikkati çekmeye yeter".[7]

7- Prof. Dr. Michael Kiel Hacı Bektaşi Veli

Balkanlara Alevi-Bektaşi dervişleri kanalı ile 14. yüzyılda götürülen Alevilik, 16. yüzyılda Balım Sultan gibi önderlerine kavuştu, kitleleri kucakladı. Balkanlar'da Bektaşi kültürü yaygınlaştı.

İslam Ansiklopedisi ise:

"Bektaşilik, Osmanlı futuhatı ile Balkanlar'a da geçmiş ve Tuna kıyılarından Arnautluk'a kadar çok geniş sahalarda kurduğu tekkelerde, Balkanlar'ın İslamlaşmasında, sonradan Bektaşiler ile karışmış sair bir takım derviş zümreleri ile birlikte mühim rol oynamıştır. Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba gibi, bir kısmı mahalli, bir kısmı ise daha umumi..." diyerek, Balkanlar'da Alevi-Bektaşi olgusunun gelişimini yazıyor. Arkasından Evliya Çelebi'nin de 17. yüzyılda bu geleneğin;**"Daha pek canlı olan yerli ananelerin"**in yaşadığını söylediğini belirtiyor.(8)

Eşitlikçi taleplerde Bektaşilik etkisi

14. yüzyıldan itibaren Balkanlar'a Alevi-Bektaşi dervişler kanalı ile götürülen Alevilik 16. yüzyılda ise **Balım Sultan** gibi önderlerine kavuştu, kitleleri kucakladı. Balkanlar'daki Bektaşi kültürü yaygınlaştı. Bektaşi dergahları, tekkeleri, ocakları toplumun düzenleyicisi olarak geniş yığınlara yön verdi. Bu olgu daha sonra Balkanlar'da birçok eşitlikçi, özgür-

---

8- İslam Ansiklopedisi, Bektaşilik maddesi

lükçü, bölüşümcü sosyal hareketlerin temeli oluverdi. Osmanlı'ya karşı Balkanlar'da esen eşitlikçi ve özgürlükçü rüzgârlarda bu düşüncelerin payını varsaymamak miyopluk olur.

Nitekim Osmanlı'ya karşı demokrasi taleplerini yüksek sesle ifade eden Yeni Osmanlılann, Genç Türklerin (Jön Türkler), İttihatçıların, Meşrutiyetin Balkanlar'dan esen rüzgâr olmasında Alevi-Bektaşi kültürününde (eşitliki, özgürlükçü, bölüşümcü, hümanist) etkisinin rolü olsa gerektir.

Mustafa Kemal, Batılı düşüncelerin yaygınlık kazandığı ve Bektaşiliğin yerli bir temeli olan Balkanlar'da yetişti.

Avrupa kenti Selanik

Selanik, özgürlükçü ve liberalist düşüncenin merkeziydi. Osmanlı'nın Batı'ya açık sanayi ve ticaret kesiminin palazlandığı bir kentti. Atatürk bu düşünce ve çevrelerle iletişim içindeydi. Jön Türkler ve İttihat Teraki'nin de en etkin olduğu yerler Balkanlar ve özellikle Selanik'ti.

Balkanlar'da şüphesiz Bektaşi olgusu dışında başka etkenler de vardı. Balkanlar Osmanlı'nın batısı idi. Batıya bakan penceresi idi. Bu hem ekonomik olarak böyleydi, hem de sosyal olarak böyleydi. Batılı düşünce akımları, Batı'daki burjuva demokratik devrimler birer toplumsal hareket olarak önce Balkanlar'da algılanıyordu. Rusya'daki, Bolşevik deprem önce Balkanlar 'da duyuluyordu. Fransız Devrimi'nin devrimci havası burada daha kesintisiz esiyordu.

Fransız aydınlarının rasyonalist, pozitivist ve ihtilalci düşünceleri Balkanlar'da yetişen aydınlar üstünde çok etkide bulunuyordu.

Balkanlar'da güçlü bir Narodnik devrimci akım da vardı. Bu Osmanlı aydınlarını da etkiliyordu. Diğerleri gibi daha çok Balkanlar'da uygun toprak buluyordu. Ayrıca, Balkanlar'da Osmanlı merkezi otoritesi sıkı bir kontrol sağlayamıyordu.

Selanik'teki canlı siyasal hava

Mustafa Kemal'in doğum yeri olan Selanik ve Manastır birer subay kenti idi. Subayların halka göre daha gelişmiş ve rahat bir yaşamları vardı.Ordu gırtlağına kadar siyasetin içindeydi. Halkla ilişki onlarıda etkiliyordu.

Selanik bir deniz ve liman kenti idi. Ticaret ve sanayi oldukça gelişkindi. İşçi-işveren ilişkileri, grevler, lokavtlar, sendikalar günlük hayatın bir parçası olmuştu. Gizli veya açık kurulan bir dizi örgüt var-

dı. Bir dizi dergi ve gazete çıkıyordu. Her düşünceden siyasal partiler toplumsal yaşamın birer parçası olmuşlardı. Selanik bir Osmanlı şehrinden ziyade bir Avrupa şehri görünümünde idi.

Araştırmacı **Baki Öz**'ün saptadığı gibi:

"Şu bir gerçek ki, Mustafa Kemal Balkanlar'ın özgürlükçü havasını solumuş, bu hava Mustafa Kemal'in düşüncelerine çeşni olup renk katmıştır. Bilindiği gibi Balkanlar öyle sıradan bir yer değil... Tarih boyu çeşitli kültürlerin geçiş ve kaynaşma yeri... Doğu'yla Batı kültürünün buluşma ve birleşime vardığı yer burasıdır. Doğu'nun Batı'ya sokulduğu, Batı kültürü içerisinde çıkış aradığı ve bu arayışlar sonucunda yeni birleşimlerin (sentez) oluştuğu alan burası... Kısacası Doğu ve Batı kültürünün kavşak ve kavuşum noktası Balkanlar'dır." (9)

Mustafa Kemal, Balkan kültürünün insanıdır. Balkan kültürü de adeta bir **"Kavimler Kapısı"**dır. **Sarı Saltuk**'tan **Balım Sultan**'a, **Şeyh Bedrettin**'den **Namık Kemal**'e **Resneli Niyazi**'den Mustafa Kemal'e uzanan bir yol.

Selanik'te Bektaşiliğin yerli temeli vardı

Mustafa Kemal, hem Batılı düşüncelerin yoğun olarak yaygınlık kazandığı, hem de Bektaşiliğin yerli bir temeli olan Selanik'te yetişti. Selanik, özgürlükçü ve liberalist düşüncenin merkezi idi. Osman-

---

9- Baki Öz, Kurtuluş Savaşında, Alevi-Bektaşiler. s.12 v.d.

lı'nın Batı'ya açık sanayi ve ticaret kesiminin palazlandığı bir kesimdi. **Atatürk** bu düşünce ve çevrelerle iletişim içinde idi.

Jön Türkler ve İttihat Terakki' nin en etkin olduğu yer Balkanlar'dı. Özellikle Selanik önemi bir mer kezdi. **Atatürk,** Jön Türkler'in, İttihat ve Terakki'nin düşünce ve eylemlerine yakınlık duyuyordu. Dünya görüşlerinin ve fikirlerinin oluşumunu sağlayan Jön Türkler ve **Namık Kemal**'dir. **Namık Kemal**'in eserlerini genç subaylığı döneminde gizli gizli okuyanlardandır. **Namık Kemal, Mustafa Kemal**'in fikir babasıdır denebilir. **Mustafa Kemal** bir İttihat ve Terakkici'dir. Hatta, **E.J. Zürcher**'e göre; İttihat Terakki'nin kurucuları arasındadır.

Jön Türkler'in fikir babalarından biri olan Namık Kemal aynı zamanda bir Bektaşidir. İttihat ve Terakki içinde de hayli Bektaşi vardır. Talat Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Batı Trakya Kuvay-ı Milliye kumandanı Süleyman Askeri Bey bunlardan birkaçıdır.

Jön Türkler'in fikir babalarından biri olan **Namık Kemal** aynı zamanda bir Bektaşi'dir. İttihat Terakki içinde de hayli Bektaşi vardır. **Talat Paşa, Şey hülislam Musa, Kazım Efendi**, Batı Trakya Genel Kurmay Başkanı, İcra Hükümeti Başkanı ve Trakya Kuvay-ı Milliye kumandanı **Süleyman Askeri Bey** bunlardan bir kaçıdır.

Bunlara bağlı olarak bazı olgulardan da hareketle **Mustafa Kemal'**in de Bektaşi olup olmadığı sorusu

karşımıza dikilmektedir.

Namık Kemal, Talat Paşa, Musa Kazım, Rıza Tevfik, Trakya Genelkurmay Başkanı **Süleyman Askeri, Mustafa Kemal**'in yakın silah arkadaşı Tuğgeneral **Abdülkerim Paşa,** Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı (Gizli Milli istihbarat) **Albay Hüsamettin Ertürk** ve PTT Gizli Şifre Müdürü **A. Naci Baykal, M. Kemal**'in özel doktoru **Dr. Ragıp Evrensel** v.b. birçok etkili ve yetkili insanın Bektaşi olduğu kabul edilince, acaba **Mustafa Kemal** de Alevi-Bektaşi kökenine mensup birisi mi diye insan sormadan edemiyor.

İttihat Terakki'de birçok Bektaşi vardı

Bektaşiliği herkesçe bilinen filozof **Rıza Tevfik** bir mektubunda devlet yönetimindeki Bektaşilerle ilgili olarak şöyle diyor:

"Genç Türkler ile İttihat Terakki ileri gelenleri arasında devrim eylemi içerisinde yer alan hayli Bektaşi vardır... İstanbul'da ve öteki kültür merkezlerinde yüksek makamlarda görevli kültürlü Bektaşi'ler vardır. Ben şahsen bir kaç vezir, bir elçi ve birçok hakim, şair v.b. tanıyorum. En az iki bektaşi şeyhülislam vardır, birisi Musa Kazım Efendi. İttihat ve Terakki Cemiyet lideri Talat Paşa gibi, benim gibi... İhtilalci komitenin İstanbul'daki üyeleri arasında hayli Bektaşi vardı.

Hemen hemen bütün Bektaşiler, komiteye a-

macını gerçekleştirmesi için yardımcı oldular (10)

Mustafa Kemal'in düşüncelerinin oluşmasında önemli biri olduğu için önce kısaca **Namık Kemal**'in Bektaşiliği üzerinde duralım.

Büyük babası **Abdüllatif Paşa**, Bektaşidir. **Namık Kemal**'i büyük babası büyütmüştür. Büyük babanın memuriyetine bağlı olarak **Namık Kemal** de yurdun çeşitli yerlerini gezdi.

Şiir yazmaya büyük baba Sofya kaymakamı iken başladı, **Şinasi** ile 1862'de tanıştı. Tasvir-i Efkar'da birlikte çalıştı.

1867'de **Ziya Paşa** ile birlikte **Abdülhamit**'in sansürcü yönetiminden Paris'e kaçtı. Yeni Osmanlılar adına Hürriyet Gazetesi'ni 1869'da Londra'da çıkarmaya başladı. 1870'de İstanbul'a döndü. 1870'de İstanbul'dan Gelibolu mutasarrıflığı görevi (kaymakamlık) ile uzaklaştırıldı. 1873'de ilk piyesinin ikinci gösteriminde arkadaşları ile birlikte tutuklandı. Sakız'a sürüldü. Sakız'da bazen sürgün, bazen mutasarrıf olarak 1888 yılına kadar yaşadı.

Şevket Süreyya Aydemir, Namık Kemal'i **Mustafa Kemal**'e etkisini **"Tek Adam"** adlı eserinde şöyle anlatıyor:

"...Vatan kelimesi yasaktı. Çünkü vatan anlamı, o devirde şiirleri yasak edilen ve ancak yüksek mekteplerde gizlice elden ele dolaşan şair Namık Kemal'in getirdiği bir anlamdı. Namık Kemal ise, 1. Meşrutiyet'in (1876-1878) bütün hürriyetçi önderleri gibi sürgündeydi. Hele o meşru-

---

10- Ramsaur, Jön Türkler ve 1908 İhtilali s. 132

tiyetin hakiki kurucusu ve son imparatorluk devri tarihinin; en büyük adamı Mithat Paşa, Mustafa'nın rüştiyeye yazılışından tam on sene önce, Arabistan çöllerinde bir zindanda boğdurulmuştu. Ama ne var ki O'nun ölümüne, Namık Kemal ve arkadaşlarının sürgün edilmelerine rağmen, daha Mustafa'nın askeri rüştiyeye yazılışından altı yıl önce (1889) hem İstanbul'da, hem Paris'te, (Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti) kurulmuş, çalışmalarına başlamış bulunuyordu. Ve bu cemiyetin daha sonraları hem Mustafa'nın hem onun neslinin kaderine büyük etkileri olacaktır." (11)

11- Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam C.1. s. 30, 31, 32.

Zübeyde Hanım'ın babası Sûfi Nûre soyundan, Ali Rıza Bey'in babası ise Kızılcakocalılar'dan Kızıl Hafız Efendi

Bektaşi dedelerin torunu

Mustafa Kemal'in düşüncelerinin oluşumunda önemli izleri olan Namık Kemal'in hürriyetçi ve sosyal adaletçi yanı Bektaşiliğinden kaynaklanıyor.
Namık Kemal çocukluğundan başlayarak bu düşüncelere hazırlanmıştı. Avrupa'nın etkisinde öğrendiği liberal, hoşgörülü, eşitliği dile getiren ülküler, onda önceden hazırlanmış bir zemin buldu.

Namık Kemal'in büyük babası **Abdüllatif Paşa,** gibi, **Ziya Paşa** ve Taif zindanlarında boğdurulan hürriyet kahramanı **Mithat Paşa da** Bektaşi kökenli yurtsever aydınlardı.

Gene Anadolu'da Alevilik-Bektaşilik konusundaki çalışmaları ile tanıdığımız Prof. **İrène Mélikoff** bir yazısında **Namık Kemal**'in edebi yönünü anlattıktan sonra Bektaşiliğe ilişkin yapısını da şöyle anlatıyor:

"Manevi bakımdan kendini Sufi tarikatler dünyasına bağlayan göbek bağını hiçbir zaman koparmadı; tarikatlar arasında en çok Türk olanına, kaynaklarını halk tabakalarından, Türk-ler'in Anadolu'ya girişlerinin ilk yüzyıllarından alan Bektaşiliğe bağlılığını özellikle belirtmeli." (12)

Namık Kemal'in şiirlerinde Bektaşilik etkisi

Prof. **İ. Mélikoff, Namık Kemal**'in Bektaşiliği'nin aileden geldiğini, esas olarak da **Abdüllatif Paşa**'dan geldiğini belirttikten sonra; genç yaşında başlayan entellektüel yaşamına Bektaşiliğin damgasını vurduğunu söylüyor.

Namık Kemal'in 15 yaşında iken şiir yazmaya başladığını daha çok klasik İran ve Arap yazarlardan etkilendiğini söyledikten sonra devamla:

"... Bunlar arasında özellikle hayli çok sayıda

---

12 Prof. Dr. İ. Mélikof. "Namık Kemal'in Bektaşiliği ve Masonluğu" adlı makalesi.

Kerbela Mersiyesi, yani Kerbala şehitlerine dökülen gözyaşlarını dile getiren şiirler de var... Nitekim en güzel Kerbela Mersiyeleri Fuzuli'nindir. O'nun şaheserlerinden biri olan Hadikatüssueda (Mutluluğa Ermişlerin Bahçesi) haksız ve zalimce öldürülmüş Kerbela şehitlerine duyulan acıları dile getirir. Kerbela Mersiyeleri'nin de şu anda, Namık Kemal'in şiir defterlerinde, Ali aşkıyla dolup taşan mısralar görülüyor: Örneğin, Şahımdır Ali; ayrıca Eşref Paşa'nın Aleviyiz diye başlayan bir gazeline nazire..." diye yazıyor.

N.Kemal'deki özgürlükçülüğün zemini Bektaşilik

Prof **İ. Mélikoff**, Alevi-Bektaşi edebiyatındaki Kerbela olgusu ile siyasallaşma arasındaki ilişki için ise: **"Kerbela ovasında katledilen şehitlere dökülen gözyaşları, sonraları bu dinsel hak davası siyasal bir renk kazandırdı ve her türden adaletsizlik ve baskı ile karşılaşan herkes için bir simge haline geldi" diyor.**

Namık Kemal'in hürriyetçi ve sosyal adeletçi yapısını ise Mélikoff şöyle değerlendiriyor:

"**Namık Kemal, böylece çocukluğundan başlayarak bu düşüncelere hazırlanmıştı. Avrupa'nın etkisi altında tanımayı öğrendiği liberal, hoşgörülükçü, çeşitli ırk ve sosyal sınıflar arasında eşitliği dile getiren ilkeler, böylece onda yalnız uygun değil, aynı zamanda önceden iyice hazırlanmış bir zemin buldu."**

Mustafa Kemal'in fikri yapısının oluşumunda

önemli izleri olan Namık Kemal'in Bektaşi yanını ifade etmeye çalıştım. Vermeye çalıştığım bu bilgileri İslam Ansiklopedisi Namık Kemal maddesi de yineliyor. İslam Ansiklopedisi'nde konu hakkında kısaca şu bilgiler var:

"... Bu sırada Kemal'in mühibb-i âl-i abâ olduğu ve Kerbela için mersiyeler söylediği belirtilmektedir..."

"... Bu manzumeler arasında muhtelif Kerbela Mersiyeleri "Şahım Alidir" ve Eşref Paşa'nın "Aleviyiz" redifli gazelini nezire mahiyetindeki "Aleviyim" redifli şiirleri..." vs.[13]

Balkanlar'daki Bektaşi etkiyi ve **Namık Kemal**'deki yansımadan sonra bu etkinin **Mustafa Kemal**'de ne denli olduğunu veya olup olmadığına göz atmakta da, sanırım yarar olacaktır. **Mustafa Kemal**'in düşünsel temellerinden önce ailesinin; anne ve babasının kökenlerini irdelemeye koyulmak istiyorum.

Mustafa Kemal'in soykütüğü

Mustafa Kemal'in ailesinin kökenine ait bazı araştırmalar yapılmıştır. Anne ve babanın soykütüğüne ait bilgileri şöyle sıralayabiliriz. Bu konuda bazı bilgileri Şevket **Süreyya Aydemir, "Tek Adam"** adlı eserinde: **Mustafa Kemal**'in annesi Zübeyde Hanım'ın ailesine ilişkin şu bilgileri veriyor; **Zübey-**

13- İslam Ansiklopedisi Namık Kemal maddesi

de Hanım'ın aslen Selanikli olmadığını, babası **Sufi Feyzullah Ağa**'nın ise, Selanik'e yakın Langaze'li olduğunu belirttikten sonra ailenin kökenine ait şöyle yazıyor:

"Ailenin bağlı bulunduğu kök hakkında bazı nakiller yapılmıştır. Bu nakillere göre Zübeyde'nin ataları, Rumeli'nin Osmanlılar tarafından fethi sırasında Anadolu'dan Rumeli'ye göçülen ve Batı Makedonya'daki Vadina ilçesinin batı taraflarındaki Sarıgöl Bucağı'na yerleşen Türkmen boylarındandır. Bu boyların Anadolu'da Konya veya Aydın taraflarından bu topraklara gelmiş oldukları sanılır. Feyzullah Ağa'nın yakın atalarının da Sarıgöl'den Selanik taraflarına Langaze'ye göçmüş olmaları mümkündür. Ailenin içinde, kendilerinin eski Yörüklerden oldukları hakkında söylentileri vardır. Nitekim Mustafa da, daha ileride ve bağnazlık şekli almadan, kendi atalarının eski Yörük-Türkmen aslından geldiğinden bahsedecektir."

Şevket S. Aydemir, Mustafa Kemal'in babası **Ali Rıza Efendi**'nin de Selanik'te oturduğunu **Mustafa Kemal**'in dedesinin ise, **Kızıl Hafız** Efendi lakabı ile çağrıldığını belirtiyor.

Yine, **"Atatürk'ün Soykütüğü"** üstüne yaptığı çalışma ile tanıdığımız **Burhan Göksel** ise, bize **Mustafa Kemal**'in anne ve baba kökeni ile ilgili şu bilgileri veriyor:

"Annesi Zübeyde Hanım'ın Osmanlılar'ın, Konya Karaman bölgesinden Rumeli'ye göçettirerek yerleştirdikleri Yörüklerden bir aileye

mensup olduğu anlatılır."[14]

Dedikten sonra; **Zübeyde Hanım**'ın, Fatih Sultan Mehmet döneminde 1466 yılında Karamanoğulları'nı ortadan kaldrıp buradaki Yörüklerden Rumeli'ye gönderilerek iskân edilen ailenin diğer fertleri hakkında bilgiler vermeye devam ediyor. Daha sonra **Zübeyde Hanım**'ın annesinin adının **"Ayşe (Aişe)"** babasının da; Konya-Karaman bölgesinde rumeli'ye gönderilen Yörük ailesinden gelen; **"SufizâdeFeyzullah Efendi"** olduğunu belirtiyor.

Burhan Göksel, Mustafa Kemal'in baba tarafı ile ilgili ise şu bilgileri veriyor:

"Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi'nin nesli Atatürk ve Makbule Hanım ile sona ermiştir. Böyle olmasına rağmen, Atatürk'ün baba-soyu bitmemiştir; yine "Kırmzı Hafız" lakabıyla tanınan amcası..." kanalı ile devam etmiştir diyor.

Anadolu'da Ön Bektaşilik: Babailer

Bu bilgilerden sonra, Karamanoğulları ve Sufilikle ilgili olarak tarihçi **İsmail Hakkı Uzunçarşılı**'da ise şu bilgileri görüyoruz: **Uzunçarşılı**; Karamanoğulları'nın Oğuzlar'ın Afşar boyuna mensup olduklarını, Oğuz boylarının muhtelif tarihlerde anadolu'ya yerleştiklerini belirttikten sonra şöyle diyor:

"Bu 1288 tarihinde Karaman aşiretinin reisi Sadettin oğlu Nure ve meşhur adı ile (Nûre Sofi) olup bunun oğlu da daha aşağıda bahsedeceğimiz

14- Burhan Göksel, Atatürk'ün Soykütüğü Üstüne Bir Çalışma.

Kerimüddin Karaman'dır.

Karaman oğulları adlarını, mensup oldukları Karaman oymağından almışlardır.

Nûre Sofi bu tarihlerde Anadolu'da yayılmış olan Babailer tarikatine girerek o havalideki diğer Türkmenler üzerinde nüfuzunu göstermiş, kendi sahasında hıristiyanlara ait yerleri de elde etmek sureti ile arazisini genişletmiştir." [15]

Bütün bunlardan şu olasılık ortaya çıkıyor. **Mustafa Kemal**'in anne ve babası Konya-Karaman yöresi Yörük-Türkmenleri'nden sayılabilirler. Sonradn Rumeli'yi Türkleştirmek için değişik tarihlerde Osmanlı yönetimince gönderilmişlerdir. Hatta, **Fatih**, Karamanoğulları'nı dağıtmak için Rumeli'ye sürmüş de denebilir.

Mustafa Kemal'in annesinin babası olan **Sûfi Feyzullah Efendi**'nin kökü büyük olasılıkla, **Babai Babası Sûfi Nûre**'nin soyuna dayanıyor. Babaîliğin de Anadolu'da ön Bektaşilik olduğu varsayılırsa durum anlam kazanmaktadır.

15- İ.Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri s.2

Mustafa Kemal'in sülalesi olan Kızılcakocaoğulları, Rumeli Aleviliği'nin Anadolu kolu olarak bilinir.

Selanik'te bir sokak: Kızılbey

Ali Rıza Efendi'nin nüfus kayıtlarında, Kocacık nahiyesi doğumlu olduğu ve yörük taifesinden Kızıl Hafız oğlu Ali Rıza diye kayıtlı bulunduğu yazılmaktadır. Ali Rıza Bey, 1889 yılında Kızılkocalılar Mahallesi'nde ölmüş, Mustafa Kemal de dokuz-on yaşlarında, Selanik'teki Kızılbey Sokak'taki İlkokula yazılmıştır.

Şimdi de **Mustafa Kemal**'in babası tarafının kökeni üstüne biraz durmaya çalışalım. **Mustafa Kemal**'in babası Ali Rıza Efendi'nin nüfus kayıtlarından, Yukarı Debreli'li olduğu, bu sancağa bağlı Kocacık Nahiyesi doğumlu olduğu ve Yörük taifesinden **Kızılcalı** veya **Kızıl Hafız Mehmet oğlu Ali Rıza** diye kayıtlı bulunduğu yazılmaktadır.

Mustafa Kemal'in sülalesi ise esasen Manastırlı'dır. Nüfustaki soy ve sülale kayıtlarında, Manastır Vilayeti'nin Yukarı Debre Sancağı Merkezi'ne bağlı Kocacık Bucağı halkındandır. **Mustafa Kemal**'in bu bucakta oturan sülalesi **Kızılkoca Oğulları** veya **Kızıloğulları** adları ile bilinirmiş. Hatta **Mustafa Kemal**'in dedesi **Hafız Mehmet Efendi**, Selanik'e gelip Çınarlı Mahallesi'nde ilkokul öğretmenliğine başlayınca onu tanıyanlar kendisine **Kızıl Hafız Mehmet Efendi** derlermiş. **Kızıl Hafız** veya **Kızıloğlu Hafız** diye bilinirmiş.

H. Şekercioğlu, Mustafa Kemal'in kökenine ilişkin şöyle devam ediyor:

"Atatürk'ün mensup olduğu Kızılkocalılar veya Kızılcalı Türkleri, Oğuzlar'ınKızıloğuz boyundandır. Bunlara Kızılca Bölüklü, Kızılca Örenli Türkleri ünvanı da verilir" dedikten sonra Anadolu ve Rumeli ilişkisini ise şöyle anlatıyor:

"Osmanlı Hükümdarı 2. Murat Han ve oğlu Fatih Sultan Mehmet Han zamanında onların emri ile Sivas, Tokat, Ankara, Amasya, Konya, Isparta, Aydın ile Balıkesir illeri bölgesinden getirilerek Rumeli'nin muhtelif bölgesine yerleştirilen bu hudut fatihlerine gönderilen, Yörük ve

Türkmen taifesine mensup gazi boylardan sayılan Kızılkocalılar'ın veya kısa adıyla Kocacıkların..."(16)

Anadolu "kızılbaş"ları ile Kızılcakocalılar ilişkisi

Bugün Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Kızılkocalalır'ın yaşadıklarını, yazan araştırmacı törelerinin bile hâlâ devam ettiğini yazıyor. Özellikle Sivas, Tokat, Amasya dolaylarında Kızılcakocalıların yaşayan köylerinin olduğunu yazıyor. Bunlara örnek olarak; Tokat Reşadiye'deki Kızılören köyü'nü, Sivas Kızıldağları, Kızılcaörenleri, Kızılkocalıları ve Kızıloğullarını veriyor.

"**İşte Atatürk'ün soyunu ve sülalesini teşkil eden Kızılkocalı Türkmenler bunlardır"** diyor.

Şekercioğlu, Mustafa Kemal'in babası **Ali Rıza Bey**'in 1889 yılında Selanik'te Kızılkocalılar Mahallesi'nde öldüğünü, ölmeden önce Kızılkocalılar Mahallesi'nin Kızılbey Sokağı'nda oturduklarını, **Mustafa Kemal**'in dokuz-on yaşlarında babasının ölümünden sonra Selanik'te **Kızılbey Mahallesi**'ndeki ilkokula yazıldığını da belirtiyor.

Özetle, Mustafa Kemal'in anne ve baba tarafından sülale köküne bakıldığında, bir yanı **"Sûfi Nûre"** diye adlandırılan Babailiğe-Bektaşiliğe uzanabilirken, diğer yandan ise;**"Kızıl Hafız"** ve **"Kızılcakocalılar"** yoluyla adeta Anadolu Kızılbaşları'na giden bir yol olarak görülüyor.

16- Hüseyin Şekercioğlu, Atatürk'ün Soy ve Sülalesi Hakkında Ana dolu'da Yaptığım Araştırmalar. s.145

Çünkü Anadolu ve Rumeli'de "**kızıl**" ifadesi genellikle Alevi-Bektaşilere takılan bir addır. Bundan başka adı verilen yöreler genellikle Alevi yörelerdir. Tokat, Sivas, Amasya **Babai** isyanının merkezini oluşturduğu bölgelerdir. Osmanlı'da da, günümüzde de adı geçen yöreler esas olarak Alevi nüfusunun çoğunlukta olduğu bölgelerdir. Hele Kızılkocalılar'ın anayurdu olarak kabul edilen Tokat-Almus-Tozanlı Vadisi bir iki köyün dışında tümü ile Alevi'dir. Rumeli'deki Kızılkocalı Türkmenler Rumeli Aleviği'nin Anadolu kolu olarak bilinir.

Mustafa Kemal'in dedesine "**Kızıl Hafız**" denmesi ve **Zübeyde Hanım**'ın babasının "**Sûfi Feyzullah**" diye tanınması bu bağlamda oldukça anlamlıdır. Bunlara **Mustafa Kemal**'in babasının adının **Ali Rıza** olmasının da anlamlı olduğu ve kendisinin Rumeli'deki Bektaşi dergâhlarında bulunduğu da ilave edilirse bu olgu daha da anlam kazanır gibime geliyor. Çünkü, Alevilerce **Ali Rıza** adı da anlamlıdır ve 8. imamın ismidir. Bütün bunlara Rumeli'deki **Alevi-Bektaşi** etkiyi de ilave etmek gerekiyor.

Bundan sonra **Mustafa Kemal**'in Alevilik olgusuyla ilişkisini Milli Mücadele sırasında ve Cumhuriyetin kuruluş döneminde izleyelim.

İttihat ve Terkakki 1. Dünya Savaşı sonucu suçlu görülüp liderleri Cemal, Enver ve Talat Paşalar yurt dışına çıkınca görünürde parti de kendini feshetmişti. Ama çok sistemli bir örgütsel yapısının olduğu bilinen İttiahat ve Terakki Partisi'nin tüm teşkilatı ile birlikte yok olduğu düşünülemez.

Parti yeni şartlarda yeniden yapılanarak "Müdafa-a-ı Hukukçular" olarak çalışmaya başlamıştı bile. Geçmişte İttihat ve Terakki içinde olduğu gibi Müdafa-ı Hukuk içinde de Anadolu ve Rumeli'deki Alevi-Bektaşiler yerini almışlardı. Çünkü Anadolu ve Rumeli'de 700 yıldan beri Osmanlı'nın her türlü haksızlığına karşı mücadele bayrağı olmuş bir kitlenin bu haklı tepki içinde yer almalarının, dışında düşünmek eşyanın tabiatına aykırıdır.

İşgal altındaki İstanbul'da ulusal direnmenin filizlendiği Anadolu'ya insan ve silah gücü taşıyan gizli örgüt olan **"Mim Mim Grubu"**nun kurucularından birisi Bektaşi, Hamdi Baba'dır. Elemanlarnın çoğunluğu Alevi-Bektaşiler'dir.

Gene Teşkilat-ı Mahsusa olarak bilinen gizli gerilla örgütünün başkanı Albay Hüsamettin Ertürk Bey de Bektaşi'dir ve Mustafa Kemal'in çok yakın dostudur.

Ayrıca; İstanbul-Erenköy'deki Ulusal Direniş örgütleri içinde yar alan Didariye Dergâhı Piri Bektaşi **İbrahim Mihrabi** Baba ile Kuzguncuk Örgütü kurucularından Bektaşi **Ali Nutki Baba**'nın adını da anmak gerekiyor.

İstanbul'da kurulu açık gizli 15 Bektaşi Tekkesi ulusal direnişin insan, silah ve para kaynağı olmuştu.

Kazlıçeşme'de Seyit Abdullah Tekkesi, Topkapı'da Şeyh Abdullah Tekkesi, Eyüp'te Şeyh Hafız Baba Tekkesi, Sütlüce'de Şeyh Hüseyin Baba Tekkesi, Kâğıthane'de Şeyh Teber Baba Tekkesi, Rumelihisarı'nda Şehitler Tekkesi, Çamlıca'da Nur Baba Tekkesi, Göztepe'de Şah Kulu Tekkesi, Üsküdar'da Üsküdar Tekkesi, ayrıca; Özbekler Tekkesi, Öküz Limanı Tekkesi, İstranca Tekkesi ve Çanakkale'de Akbaş Tekkesi bunlardan birkaçıdır.

Örneğin; İsmet Paşa'nın, Fevzi Paşa'nın, Nürettin Paşa'nın Halide Edip'in, Adnan Adıvar'ın, Mehmet Akif'in, Rauf Orbay'ın Anadolu'ya Özbekler Tekkesi aracılığı ile geçtiklerini tarihçiler yazar. Rauf Orbay'ın anılarında Tekke Piri Bektaşi Şeyhi Ata Efendi saygı ile anılır.

Rauf Orbay, bu Bektaşi dergâhına ait anısını şöyle anlatıyor:

"Ben buradan Anadolu'ya sürekli olarak değerli insanlar kaçırdım. Dr. Adnan Adıvar'ı, Halide Edip Hanım gibi birçoklarını... Vaniköy tarafındaki bir dergâhtan, Maltepe'de atış mektebi kumandanı olan Yenibahçeli Şürkü Bey aracılığıyla Kartal'a kafile, kafile kaçırmıştık."(17)

17- Rauf Orbay, Yakın Tarihimiz c. 3. s. 275

Mustafa Kemal'i yakalayıp
İngilizler'e teslim etmek üzere emir alan
Dersimli Çete Reisi Alişer:

'Paşam arkandayız meraklanma'

Mustafa Kemal, Erzurum'dan Sivas'a giderken Çardaklı Boğazı'nda Dersim'in Alevi-Kürt aşiretlerince basılacağı haberi gelir. Elazığ Valisi Ali Galip, Dersim aşiretlerini Mustafa Kemal'e karşı kışkırtmak istemektedir. Hareketten bir süre sonra Mustafa Kemal ve heyeti pusuya düşer. Pusuyu kuran çetenin kolbaşısı Alişer Efendi, 'Biz Ali Galip'in emrini dinlemeyeceğiz. Çünkü siz bu vatanın kurtarılması için çalışıyorsunuz: Biz size yardım edeceğiz' der.

Anadolu Alevileri baştan beri ulusal direnişçi **Mustafa Kemal**'in yanında yer almıştır. Fransızların Güney illerini işgali üstüne protesto telgrafları yağmıştır. Bu protestoların çoğunluğunun, Dersim, Erzincan, Tokat, Elbistan vs. Alevilerin yoğun yerleşim merkezlerinden geldiğini **Bilal Şimşir**'in araştırmalarından öğreniyoruz. Bu protestolar içinde özellikle Dersim ve Hacıbektaş Müdafaa-ı Hukuk Örgütü Başkanı Halil'in çektiği tel yazıları anlamlıdır.

Mustafa Kemal, Samsun'a çıktıktan sonra 25.5.1919'da Havza'ya geldiğinde kendisini karşılayanların çoğunluğunu Aleviler oluşturuyor. Bunlar arasında Hacı Bektaş Veli Dergahı Postnişini, Anadolu ve Rumeli'deki tüm Alevi-Bektaşilerin piri olan Cemalettin Efendi de bulunuyor. **Mustaf Kemal**, **Ali Baba** adlı bir Bektaşi'nin **"Mesudiye"** adlı otelinde kalıyor. Otel sadece Mustafa Kemal'e ayrılmış, başka müşteri de alınmamış.

Mustafa Kemal, Tokat'ta ise, Hacı Bektaş müridi Rıfat Efendi'ye konuk olmuş ve akşam yanına gelen kalabalık ile geç saatlere kadar sohbet etmiştir. Halka özetle:

"Hiçbir savunma aracımız olmasa dahi, dişimizle, tırnağımızla, zayıf dermansız kolumuzla savaşım vererek, şeref ve onurumuzu, namusumuzu savunmayı gerekli görüyorum" demiştir.(18)

18- M.Kemal, söylev ve Demeçleri

Atatürk Alevilerin kazanılmasının önemini biliyordu

Mustafa Kemal, Amasya'ya gelişinde de gene Hacı Bektaş müridlerinden Av. Ali Bey'in başkanlığında kalabalık bir Alevi grupla görüşmüştür.

Mustafa Kemal HacıBektaş kasabasındaki Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın Alevi-Bektaşi halk üstündeki sevgi, saygı ve etkisini biliyordu. Alevi kitle ise Anadolu'da önemli bir çoğunluğu oluşturuyordu. Tokat'ta 26 Haziran 1919'da Konya'daki 2. Ordu Müfettişliği'ne meselenin önemine ilişkin şu telgrafı çekiyor:

"Tokat ve yöresinin İslam nüfusunun % 80 ve Amasya yöresinin önemli bir kesimini de Alevi mezhebinden olanlar oluşturmaktadırlar ve Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretleri'ne oldukça bağlı bulunuyorlar. Vatanın ve ulusal bağımsızlığın bugünkü tehlikesini bizzat görmekte olan bu kişilerin mevcut kanısına kuşkusuz buna pek uygundur. Dolayısıyla sözü geçer ve güvenilir kimi kişileri görüştürerek kendilerince uygun görülecek Müdafaa-i Hukuk Milliye ve Reddi İlhak Örgütleri'ni destekleyecek biçimde birkaç mektup yazdılarak bu yöredeki Alevi sözü geçenlerine dağıtmak üzere gönderilmesini pek yararlı görüyorum." (19)

Telgrafta açıkça görüldüğü gibi **Mustafa Kemal** Alevilerin Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı destekleyecekleri düşüncesindedir. Bu durum onların; **"mevcut**

19- Sabahattin Selek, Anadolu İhtilali s. 76

kanısına uygundur" diyerek bu kitlenin hem olayı destekleyebileceklerini söylüyor hem de bu desteğin önemi üstünde duruyor. **Mustafa Kemal**'in bu tesbiti, Alevilerin; bağımsızlıkçı, eşitlikçi, özgür düşünceli ve teokratik Osmanlı yönetimine karşı oluşlarını bilmeye dayanıyor. Böyle olunca Osmanlı'ya ve emperyalist işgale karşı bu kitlenin kazanılması hayati önem taşıyordu.

Alevi ileri gelenleri kongrelere aktif olarak katıldı

Sivas Kongresi'nde de **Mustafa Kemal**'i Alevi-Bektaşiler desteklemişlerdir. **Mustafa Kemal**'in yanı başında yörenin Alevi ileri gelenleri yer almıştır.

Hacı Bektaş Dergahı burada da **Mustafa Kemal**'e yardım ve desteklerini esirgememiştir.Mustafa Kemal bu memnuniyetini kongreden sonra Hacı Bektaş Dergahı Postnişini Salih **Niyazi Baba**'ya şu telyazısı ile bildirmiştir. Askeri tarih belgeleri 80. sayıda yayınlanan yazı şöyle diyor:

"Sevgili vatanımızın kurtarılması ve mutluluğu uğrunda soylu ulusumuzun Tanrı'nın izniyle giriştiği kutsal savaşta üstün görevimizi övgüyle karşılamanıza, yüksek değerlendirmenize teşekkürlerimizi sunarız. Temiz ulusumuzun yükselme ve kurtarılmasına dönük hayırlı iz ve yol göstericiliğini üstün saygıyla dileriz."[20]

Alevi yöreler Ulusal Kurtuluş Savaşı'na topyekün katılımda bulunmuşlardır. Kongre hazırlıklarına ve

---

20- Baki Öz. a.g.e. s.45

kongrelere aktif olarak katılmışlardır. Kuvay-i Milliye ve Müdafaa-i Hukuk örgütlerinde yer almış ve canla başla çalışmışlardır.

Erzurum Kongresi'ne Pülümür Kamanlı Aşireti'nin önde gelenlerinden Emekli Komiser **Abbas Efendi** de katılmış ve tüm güçlerini de seferber etmiştir.

Bu sırada padişahçı ve İngiliz uşağı bir dizi isyan da **Mustafa Kemal** ve Kuvay-ı milliye'ye olmadık zorluklar çıkarıyorlardı. Bunlardan birisi de; **Mustafa Kemal** ve Temsil Kurulu'nun Erzurum'dan Sivas'a dönüşünde yaşanmıştır.

Yol kesen çeteci Mustafa Kemal'i yakalama emrini dinlemiyor

Mustafa Kemal ve Temsil kurulu 30 Ağustos 1919 günü Erzurum'dan Sivas'a giderken Erzincan-Erzurum arasında Çardaklı-Boğazı denilen yerde Dersim'in Alevi-Kürt aşiretlerince basılacağı haberi gelir. Bu sırada Sivas Valisi Reşit Paşa da kongrenin Sivas'ta toplanmasına karşıdır. Elazığ Valisi **Ali Galip** de padişahçı olarak Dersim aşiretlerini **Mustafa Kemal**'e karşı kışkırtmaya çalışmaktadır.

Mustafa Kemal ve Temsil Kurulu ise her şeye rağmen Sivas'a gelmek ister. Hele yollarının Dersim'lilerce tutulduğunu vs. ise duyulmasını hiç istemezler. Bu olayı Mustafa Kemal Nutuk'ta şöyle anlatıyor:

"Ben her şeyden önce, Boğazın gerçekten tutulduğuna inanmadım. Bunu, İstanbul hükümetinin

yardakçısı olabileceğini sandığım bazı kimselerin, yalnızca beni durdurmaya zorlamak için uydurdukları bir düzen sandım."

Dersimlilerin çetesi ile karşılaşmayı Mustafa Kemal de, olayın görgü tanığı Mazhar Müfit Kansu da anılarında yazmazlar.

Bu olayı Mazgirt eski Belediye Başkanı **Hıdır Öztürk** ise **"Tarihimizde Tunceli"** adlı anı kitabında o sıradaki çetenin kolbaşısı **Alişer Efendi**'den duyduklarını yazıyor ve **Mustafa Kemal**'le çetenin karşılaştığını ama çete reisinin **Mustafa Kemal**'e büyük bir jest yaptığını anlatıyor. **Hıdır Öztürk** özetle bu konuda şöyle yazıyor:

"... Hareketinden bir süre sonra Mustafa Kemal ve kurulu pusuya düşüyor. Paşa bağırarak, 'Ne istiyorsunuz?' **diyor. Kolbaşı Alişer Efendi;** 'Sizi yakalayıp İngilizlere teslim etmek üzere Elazığ Valisi Ali Galip Bey'den emir aldık' **diyor. Paşa;** 'O halde ne duruyorsunuz?' deyince Alişer; 'biz Ali Galip'in emrini dinlemeyeceğiz. Çünkü siz bu vatanın kurtarılması için çalışıyorsunuz. Biz size yardım edeceğiz' **diyor. Mustafa Kemal bu yanıtı alınca gülümseyerek**; 'Teşekkür ederim' **demiştir.**

Bu tavır karşısında **Mustafa Kemal** çok duygulanıyor. Hatta kolbaşı **Alişer**'e birşeye ihtiyacı olup olmadığını soruyor. **Alişer**'de "Paşam bir şeye ihtiyacımız yok. Biz sizin arkanızdayız. Yolunuz açık olsun. sizin buradan geçeceğinizden dağlardakilerin haberi var. Siz merak etmeyin" diyor. [21]

21-Hıdır Öztürk, Tarihimizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi s.27-28

Sadrazam Talat Paşa'yı, Enver Paşa'yı selamlıkta karşılayan Çelebi, Mustafa Kemal'i bizzat karşılar ve odasında ağırlar.

'Kurtuluş Savaşı'mızın şerefine'

Mazhar Müfit Kansu; 'HacıBektaş'ta karşılandık. Bir odaya aldılar. Alçak gönüllüce düzenlenmiş bu oda Çelebi'nin kabul odasıymış. Beş-altı dakika sonra Çelebi Efendi geldi. Ortalık kararınca ortaya bir masa getirilerek rakı takımları kondu. Cemalettin Çelebi kalp hastası olduğundan önce içki içmek istemedi. Ama Mustafa Kemal, 'O zaman biz de içmeyelim' deyince Çelebi efendi hastalığına rağmen kararından vazgeçti ve Kurtuluş Savaşı'nın başarısına kadeh kaldırdı.'

Kurtuluş Savaşı başlarında İstanbul Hükümeti Dersim'i karıştırmak için; Ali Galip'i Dersim'in başına bela etmiştir. Dersim'de Kürt olayını depreştirmeye çalışmıştır. Dersim'lilerin Osmanlı'ya karşı huzursuzluğu Erzurum ve Sivas kogrelerine karşı kullanılmaya çalışıldı. Dersim Mutasarrıflığına İngiliz uşağı **Osman Nuri** atanarak ulusal savaşın başına bela edilmeye zorlandı.

İngilizler ve Amerikalılar Kurtuluş Savaşı sırasında Alevi-Sünni karşıtlığını da **Mustafa Kemal**'e karşı kullanmaya çalışmışlardı.

Erol Ulubelen, İngiliz belgelerine dayanarak İngiliz diplomatlarından Stokes'in hükümetine raporunun bir yerinde şöyle dediğini yazıyor:

"Sünniler ve Aleviler arasındaki karşıtlık büyüktür. Biz bu karşıtlığı daha da geliştirebiliriz."

Yozgat Ayaklanması'nın elebaşları da **"Alevilere özerklik"** vaadi vererek onları Mustafa Kemal'e karşı kullanmaya çalışmışlar ama hevesleri kursaklarında kalmıştır. **Dede Galip** Bey önceleri Yozgat Ayaklanması'na ilgi duymuşsa da sonra Kuvay-ı Seyyare ile birleşerek **Çerkes Ethem** Bey ile birlikte ulusal güçlerin yanında yer almıştır.

Alaca eşrafından olan yöre Alivilerinin dini lideri Dede Galip, daha sonra 300 süvariden oluşan bir milis gücü oluşturmuş, donatmış ve başına da oğlu Hüseyin Gazi Bey'i geçirmişti. Çerkes Ethem ve kuvvetleri Yozgat Ayaklanması'nı bastırdıktan sonra buradan ayrılırken, komutayı Hüseyin Gazi Bey'e vermişlerdir.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Alevilerle kurulan bir

sıcak diyaloğu da Kars yöresinde görüyoruz. Alevi bir Ocakzade olan Fahrettin Erdoğan Bey bu diyalogun kurulmasında önder olan bir önemli insan.

Fahrettin Bey (1874-1958) Garip Musa Ocağı, Ocakzadelerinden bir Alevi dedesidir. Bu ocağa adını veren Garip Musa 14. yüzyıl Anadolu'suna gelen Horasan erenlerinden bir Alevi dervişidir.

Fahrettin Bey, Güneybatı Kafkas Şûrası'nın Dışişleri Bakanı'dır. Şûra Devleti İngilizler tarafından ortadan kaldırılınca, **Fahrettin Bey** mücadeleye TBMM çatısı altında devam etmiştir. Pirzade **Fahrettin Erdoğan Bey,** 1920'de Kars Mebusu olarak TBMM'de yerini almıştır. Bu ocak Cumhuriyet yönetimine desteğini vermiştir. **Feyzullah Efendi, Süleyman Efendi** bilinen bazı isimlerdir. Daha yakın yıllarda ise **Hasan Erdoğan, Ali Haydar Erdoğan** ve **Doğan Aras** gibi isimleri Mustafa Kemal'in kurduğu parti olan CHP içinde görüyoruz.

Bektaşi Mücahidin Alayı Kafkas Cephesinde

Alevi-Bektaşiler, Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan önce 1. Dünya Savaşı'nda da ülkenin savunmasında cephelerde yerlerini almışlardır. Bunlardan biri de 1. Dünya Savaşı'nda kurulan ve önce Gelibolu'ya sonra Kafkas Cephesi'ne gönderilen Hacı Bektaş Dergahı Piri Cemalettin Çelebi'nin başında olduğu "Bektaşi Mücahidin Alayı"dır.

Cemalettin Çelebi bizzat bu birliğe komuta etmiştir. Bu gönüllü birlik tüm Anadolu ve Rumeli Alevi-Bektaşileri ayaklanmaya çağırmıştır. Birlik Doğu

Cephesi'nde savaşa katılmıştır. Enver Paşa bu birliği cephede denetlemiştir. Rusya'nın bütün cephelerde savaşa son vermesi ile (Bolşevik Devrimi) geri dönülmüştür.

Böyle bir birliğin oluşumu, Doğu'da bilhassa Alevi yörelerde milis örgütlenmelerin hızla yayılmasını teşvik etmiştir. Birçok Alevi ileri gelenleri bu birlikle bağ kurmuş, yardım etmiştir. Doğu Alevileri bu Bektaşi Alayı'nı örnek alarak milisler biçiminde örgütlenmişlerdir. Bu örgütlülük ulusal Kurtuluş savaşı'nda da devam etmiştir. Doğu'da Kuvay-ı Milliye'nin çekirdeğini bu oluşum sağlamıştır. (*)

Mustafa Kemal Balaban Aşireti'nin korunmasında

Erzincan-Tercan-Dersim civarında Alevi bir aşiret olan Balaban Aşireti Reisi **Mehmet Ağa**'nın milis gücü bölgede sayısız yararlılıklar göstermiştir. **Mustafa Kemal** Erzurum'a giderken bu aşiretin koruması altında gitmiştir. Bu aşirete Kureyşan ve Baba Mansur aşiretlerini de ilave etmek gerekiyor.

Rus işgaline karşı da yine aşiret çetelerinden Hormek ve Balaban aşiretlerinin büyük yararlılıkları olmuştur.

Mehmet Şerif Fırat, "Varto Tarihi" adlı kitabında; bu aşiretlerin çalışmalarına hayli yer veriyor. **Miralay Kazım Orbay**'ın komutasında; Hormek

* Bu dönemi farklı yorumlayan bir yaklaşım olduğu için Dr. Nuri Dersimi'den kitabın EKLER bölümü olan son kısma kendi değerlendirmesini aldım.

Milis Alayı, Balaban Aşireti Reisi **Gül Ağa**'nın alayı, Çarekli **Mustafa Bey**'in alayı, Şavakanlı Aşireti Reisi **Memo Ağa**'nın ve Kureyşanlı **Şah Haydar**'ın milis güçlerinin yer aldığını belirtiyor. **Vehip Paşa**'nın 3. Ordusu ile **Gül Ağa** komutasındaki Balaban Aşireti'nin, Dersim'i savunduğunu yazıyor. Rus Ordusu'nun bu savunma karşısında Dersim'e giremediğini de söylüyor.

Mustafa Kemal'in Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı ziyareti

Milli mücadele tarihinde **Mustafa Kemal**'in Sivas Kongresi dönüşü HacıBektaş kasabasındaki Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı ziyareti Alevi olayı ile ilişkisi açısından özel öneme sahiptir.

Hacı Bektaş Dergâhı Pir Evi'nde oturan **Cemalettin Çelebi** ve **Salih Niyazi Baba** Anadolu ve Rumeli Alevi-Bektaşileri'nin ruhani önderleridir.

Mustafa Kemal ve kadrosu gibi teokratik Osmanlı Devleti'ne ve emperyalist işgale karşı silah çeken yönetimin, bu gidişe karşı 700 yıldır Anadolu ve Rumeli'de muhalif olan bir güce elbette gereksinimi vardı.

1920 yıllarındaki Anadolu nüfusu 13 milyon olarak düşünüldüğünde, 5 milyon civarındaki Alevi-Bektaşi nüfus sayısal olarak da azımsanmayacak bir güç idi.

Mustafa Kemal ve Temsil Kurulu bu gücün nicel ve nitel olarak kazanılmasının öneminin bilincinde idiler. Ve buna uygun hareket edildi.

Sivas Kongresi'nden sonra ulusal savaşın merkezi Ankara olarak saptanmıştı. Sivas'tan hareketten sonra Ankara'ya gelmeden önce **Mustafa Kemal** ve Temsil Kurulu 23.12.1919'da HacıBektaş kasabasına geldi.

Bu ziyareti olayın görgü tanığı **Mazhar Müfit Kansu**'nun anılarından özet olarak takip edelim: **"Hacı Bektaş'a uğranılacaktı. Burası önemli bir merkezdi. Bütün Anadolu'daki 3-4 milyondan, belki daha çok sayıya ulaşan Aleviler'in bağlı bulunduğu Çelebi, HacıBektaş'ta oturtmaktaydı. O zaman Çelebi Cemalettin ve Hacı Bektaş Dede Postu vekili Salih Niyazi Baba idi. Milyonlara varan Alevi ve Bektaşiler, gerçi tarafsız bir durumda görülüyorsa da bunlar, dede postu vekilinin buyruk ve isteklerine uyduklarından bu iki zat ile görüşmek onları yanımıza çekmek için gerekli idi.**

Kalp hastası Cemalettin Çelebi kurtuluş için kadeh kaldırıyor

Mustafa Kemal ve Temsil Kurulu HacıBektaş kasabasına gelmeden önce karşılanır. Baba ve Çelebi bizzat heyeti karşılar. Bu karşılanışa, Mucur Kaymakamı Nihat Bey de çok şaşırır ve Mustafa Kemal'e, **"Paşam, Çelebi'nin bu hareketi davamız için olumluluk belirtisidir"** der.

Bu karşılanma gerçekten önemli bir olaydır. Çün-

kü, daha önceleri bir zamanların Ankara Valisi Sırrı Paşa, Hacı Bektaş'ı ziyarete geldiğinde Beş Taşlar mevkiine kadar arabası ile gelir, orda arabasından iner, yeri niyaz ettikten sonra yürüyerek Hacı Bektaş Dergâhı'na ulaşırmış. Gene iktidara geldikten sonra Sadrazam Talat Paşa ve Genelkurmay Başkanı Enver Paşa Hacı Bektaş Dergâhı'nı ziyaret ettikleri zaman, Çelebi bu iki devlet adamını ancak Dergâh'ın selamlığında karşılamıştır. Alevilerin desteklerinin kazanılması Meşrutiyetçiler kadar Cumhuriyetçiler için de önemli olsa gerektir.

Mazhar Müfit Kansu devam ediyor: "**Hacıbektaş'ta karşılandık. Bir odaya aldılar. Alçakgönüllüce düzenlenmiş bu oda Çelebi'nin kabul odasıymış. Beş-altı dakika sonra Çelebi Efendi geldi. Ortalık kararınca odaya bir masa getirilerek rakı takımları kondu.**"

Bu ara, **Cemalettin Efendi** kalp hastası olduğu için içki içmek istememiş. Ama o sırada **Mustafa Kemal; "O zaman biz de içmeyelim"** deyince **Çelebi Efendi** hastalığına rağmen kararından vazgeçmiş ve **Mustafa Kemal** ve Temsil Kurulu ile aşk ve şevk ile **Kurtuluş Savaşı'nın başarısına kadeh kaldırılmış.**

Hacıbektaş'ta Atatürk, Çelebi Cemalettin Efendi ve Salih Niyazi Baba ile özel bir görüşme yapar

Mustafa Kemal Ayin-i Cem'de

Daha sonra **Mustafa Kemal** Kurtuluş Savaşı ve yeni oluşacak düzen ile ilgili olaak **Çelebi** ve **Baba**'ya düşüncelerini anlatmış. Kuvay-ı milliye ve kongreler ile ilgili bilgiler vermiş.

Bu olayı **Mazhar Müfit Kansu** şöyle anlatıyor:

"Çelebi Efendi derhal durumu kavradı ve adamlarına gereken buyrukları vereceğine söz verdi. Paşa'nın durumu ve giriştiğimiz savaş hakkında verdiği bilgi Çelebi'nin dikkatini çekti.

Hatta Çelebi daha da ileri giderek Cumhuriyet yanlılığını sezdirdi ise de Paşa zamanı gelmeyen bu önemli sorun için olumlu veya olumsuz bir karşılık vermeyerek, oldukça tedbirli bir biçimde görüşmeyi yürüttü. Anlaşılıyor ki Cemalettin Efendi Cumhuriyetten yana, hele Salih Baba, özgür düşünceli, çok ileri bir zat. Ertesi gün Hacı Bektaş Türbesi gezildi ve Salih Niyazi Baba'nın öğle yemeği davetinde bulunduk." (22)

Mustafa Kemal, Hacıbektaş'ta bir gece kalır. Çelebi Cemalettin Efendi, onu oldukça sevgili ve saygılı ağırlar. Onu harem dairesinde misafir eder. Yenilip içilir. Ertesi gün, Hacı Bektaşı Veli Türbesi ziyaret edilir.

Mustafa Kemal, Çelebi Cemalettin Efendi ve **Salih Niyazi Baba** ile özel bir görüşme de yapar. Bu üç kişi dışında bu özel toplantıya kimse de alınmaz. Bugün bile bu toplantıda tamı tamına neler konuşulduğu bilinmiyor. Bilinen kesin bir şey varsa, o da **Çelebi** ve **Salih Niyazi Baba**'nın, **Mustafa Kemal**'le çok iyi anlaştıkları, birbirlerine çok sıcak ve sımsıkı sarıldıkları, bunun sonucu olarak da tüm Anadolu ve Rumeli Alevi-Bektaşilerin, Kurtuluş Savaşı'nın ve ondan sonra da Cumhuriyet ilkelerinin en kararlı ve istekli gücünü oluşturduklarıdır.

Bu ziyaretin çeşitli yanlarını anlatan görgü tanıklarına göre; **Çelebi**'nin oğlu **Hamdullah Efendi**'nin odasında **"Ayin-i Cem"** düzenlendiği, **Cem**'e, **Mus-**

22- Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C.1.s.491-496

tafa Kemal'in de katıldığı, burada **"ikrar töreni"** ile **"kılıç kuşatıldığı"** ve **"yola kabul"** edildiği anlatılır.

Celebilerden Cemalettin Ulusoy'un yazdığına göre, görüşmeye ait Cemalettin Çelebi'nin oğlu Veliyettin Çelebi Efendi, Mustafa Kemal'le ilgili şunları anlatmış:

"Cemalettin Çelebi, Mustafa Kemal Paşa'ya, 'Paşa Hazretleri' **diyor**, "Cesaretli ve öngörüşlü yönetiminizde Türk ulusunun düşmanı kahredeceğine inancım sonsuz. Ulu Tanrı'nın ulusumuza bağışlayacağı zaferden sonra cumhuriyet ilanını düşünüyor musunuz?" **Çelebi'nin cumhuriyet sözcüğünü böylesine açık yürekle söylemesi üzerine, Mustafa Kemal Paşa, heyecan ve dikkatle Cemalettin Çelebi'nin gözlerine bakıyor, biraz daha yaklaşıyor, onun elini avucunun içine alıyor, kulağına fısıldar gibi yavaş fakat kararlı bir sesle:** 'O mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak koşuluyla evet. Çelebi Hazretleri."

Dergah geliri altınlar Mustafa Kemal'e veriliyor

Yaşayan en büyük dede baba, Doç. Dr. Bedri Noyan ise bu olayı şöyle anlatıyor: Dergahta ne kadar yatak, battaniye, şilte vb. eşya ve ambarlarda ne kadar zahire varsa hepsi **Mustafa Kemal**'in gözü önünde vasatılara yüklenerek, onun istediği yere yol-

lanmıştır. Hatta o güne kadar dergahta biriken dergah gelirlerinden **1800 sarı lira (altın) bizzat Mustafa Kemal'in avucuna sayılmıştır.**

Mustafa Kemal, dervişlerle sohbeti sırasında saltanata, hilafete eleştiriler yöneltip, halk egemenliğinden, eşitlikten özgürlükten vs. bahsedince canlar çok etkilenir, kümeleşerek konuşmaya başlar. Mustafa Kemal bu fısıldaşmaları, Çelebi ile Baba'ya sorduğunda onlardan şu ilginç cevabı alır:

"Sayın Paşam, canlar derler ki, acaba Pir Hacı bektaş don mu değiştirip geldi. Çünkü yüzyıllar önce ulu pirimiz de böyle konuşmuştu."

Mustafa Kemal'in Alevi-Bektaşilere uzattığı bu sıcak el, bu kitle tarafından çok önemseniyor. Asırlardır süren ezilmişliklerinden dolayı kendilerine bu olumlu yaklaşımın ancak **"gaipten"** geleceğine inanıyorlar. Bu durumu zamanın Mecitözü Kaymakamı, Konya Valisi'ne bir tel yazısı ile şöyle bildirmiştir: "Son günlerde Aleviler'in Büyük Millet Meclisi Başkanı **Mustafa Kemal** Paşa'yı **'mehdi'** (gerçek kurtarıcı) diye anmaya başladıkları..."

Aleviler'in, devletin, devlet yetkililerinin kendilerine sürekli olumsuz davrandıklarını asırlardır yaşadıkları için, bu olayı çok büyütmeleri doğaldır. Çünkü onların tarihinde devlet, kendilerine karşı yapılan her türlü haksızlıkla özdeşleşmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda Osmanlı padişahı, **Mustafa Kemal** için **"idam"** ve mallarına el konulması fermanını çıkarırken, aynı Mustafa Kemal'i, Anadolu Alevilerinin **"mehdi"** kabul etmeleri çok çarpıcı bir olgudur, çok farklı algılamadır.

Mustafa Kemal'in Hacıbektaş'taki bu sıcak karşılanışı Alevi-Bektaşilerin **Mustafa Kemal**'i ve Kuvay-ı Milliye'yi destekleyecekleri dönemin İçişleri Bakanlığı'na istihbarat edilir.

Tabii, **Mustafa Kemal** ile Aleviler arasında oluşan bu ilişki, İstanbul hükümetini elbette rahatsız edecektir. Nitekim, İngiliz işbirlikçisi, padişahçı, hilafetçi, kandırılmış din adamları, **Mustafa Kemal** için; "**din ve imanın düşmanı**", "**zındık**", "**namus ve mülkiyet düşmanı**" demekle yetinmediler buna "**yoldan sapmış**" ve "**kızılbaş**" nitelemelerini de eklediler.

Mustafa Kemal ise; Ankara'ya ulaştıktan sonra 2.1.1920 tarihli "**Anadolu ve Rumeli Madafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsilciler Kurulu adına... Mustafa Kemal**" imzalı bir bildiriyi Hacıbektaş Dergahı Çelebisi **Cemalettin Efendi**'ye, köylere kadar dağıtmasını da belirterek gönderir. Tel yazısı şöyledir:

"**Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz, bizlere, gerçek kurtarıcı Ulu Tanrı'nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin kaynağı olan ulusal örgütün kök salmış, ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi.**

Dış durum, bu ulusal dayanç ve birlik yüzünden Erzurum ve Sivas kongresi ilkelerine göre ulusun ve yurdun yararına elverişli bir biçime girmişti.

Kutsal birliğimize, dayanç ve inancımıza güve-

nerek yasalara uygun isteklerimizin elde edileceği güne kadar hiç yılmadan çalışılması ve bu bildirimizin köylere varıncaya dek bütünün ulusa duyurulması rica olunur.(23)

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsilciler Kurulu adına Mustafa Kemal.

23- M.Kemal, Söylev ve Demeçler

İlk Kurulan Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Başkan, Cemalettin Çelebi ise Başkan Vekili olur

Alevi önderler Meclis'te

Alevi-Bektaşi ileri gelenlerinin Meclis'e milletvekili olarak çağrılması, Anadolu'daki Alevilik tarihinde ilk defa görülen bir sosyal olaydır. Daha önceleri devlet Alevileri ancak sorgulamak, sürgün etmek, vergi almak, hapse atmak, katletmek için arardı. Ama şimdi devletin en yüksek organında görev vermek üzere çağrılmışlardı.

Mustafa Kemal'in, Erzurum, Sivas Kongreleri ve Hacıbektaş ziyareti sonrası Ankara'da karşılanması o günün şartları birlikte düşünüldüğünde oldukça görkemli olmuştur. Köylerden binlerce atlı, halk Ankara'ya dolmuştur.

Tarihçilerin anlattığına göre, **"yediyüz yaya, üç bin atlıdan oluşan bir Seymen Alayı"** Mustafa Kemal ve Temsil Kurulu'nu karşılamaya gelmiş. Ayrıca Ankara'da bulunan dervişler, çeşitli tarikat mensupları, **"yöredeki Kızılbaşlar"** ve Bektaşiler" var.

Seymen Alayı toplumsal kutsama günlerinde tören yapar

Seymen Alayı'nın bu karşılamada bulunmasının anlamlı bir yanı var. Çünkü, Seymen Alayı ve Seymen Töreni bir Alevi geleneğidir. Seymen Alayı, öyle her olur olmaz zamanda tören yapmaz. Toplumların tarihlerindeki önemli günlerinde, tarihsel dönüm noktalarında Seymen Alayı tören yapar. Bu bir Uzak Asya geleneğidir. Toplumsal bayramlarda bu olay gerçekleşir.

Anadolu, tarihinde kaynakların yazdığına göre, bu güne değin bir Alevi töreni olan Seymen Alayı töreni üç defa yapılmıştır. Bunlardan ilki; Selçuklu'nun kuruluşu sırasında, **Selçuk Bey**, Han seçildiği zaman, ikincisi; Osmanlı'nın kuruluşu sırasında, **Osman Bey**'in Bey seçilişinde, üçüncüsü ise, Cumhuriyet'in kuruluşu sayılan Mustafa Kemal'in Ankara'ya

gelişinde gerçekleşmiştir. O tarihsel şartlarda **Mustafa Kemal**'in Ankara'ya gelmesi bu derece önemli bir olay idi.

Mustafa Kemal'in Alevilerle ilişkisine bir başka ilahiyatçı araştırmacı, Prof. Dr. **Ethem Ruhi Fığlalı**'da son çıkan **"Alevilik-Bektaşilik"** adlı kitabında yer veriyor. **Fığlalı;** Milli Mücadele döneminde, **Mustafa Kemal** ile **A. Cemalettin Çelebi** arasında sıkı işbirliği olduğunu, **Çelebi**'nin bütün Alevi-Bektaşi zümrelere milli mücadeleyi desteklemeleri için talimat verdiğini, Erzurum, Sivas Kongreleri'nden sonra **Hacıbektaş**'a gidildiğini, Çelebi ile bizzat görüşüldüğünü yazıyor.

Bu görüşmeden sonra da; **Çelebi**'nin Büyük Millet Meclisi'ne milletvekili olarak çağrıldığını, ilk Meclis'te; Meclis Başkanvekili seçildiğini de yazıyor. O sırada Meclis Başkanı ise, **Mustafa Kemal**'dir.

Sonra, Alevilerin Milli Mücadele'yi desteklerinin **Cemalettin Çelebi**'nin 1921'de ölümünden sonra yerine geçen **Veliyettin Çelebi (Ulusoy)** (1876-1940) zamanında da aynen devam ettiğini yazıyor.

Bektaşilerin **Atatürk**'ü **"canu gönülden desteklemelerinin"**; tekke, zaviye ve türbelerin 1925'de yasaklanmalarından sonra da devam ettiğini belirterek şöyle diyor:

"Bektaşiler tekkelerinin kapatılmış olmasından dolayı kısmi bir kırgınlığa düşer gibi olmuşlarsa da; Atatürk'ün inkılapları ve hilafetin kaldırılması, onlar için idari, siyasi ve resmi din çevrelerinin baskılarının bütünüyle kalkması de-

mek olduğundan, son derece rahatlatıcı ve güven verici bir durumun doğması anlamını taşıyordu." (24)

Gerçekten Anadolu ve Rumeli Alevi-Bektaşileri'nin **Mustafa Kemal** ve hareketini desteklemeleri; ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulması ve ondan sonraki çalışmalar ve Cumhuriyet'in ilanı ile Cumhuriyet devrimlerinin uygulanması sürecinde canla başla olmuştur.

İlk kurulan TBMM'de; **Mustafa Kemal** kendisi başkan iken, başkan yardımcılığına **Cemalettin Çelebi**'yi getirmekle kalmamış, çeşitli Alevi yörelerden bir dizi Alevi-Bektaşi ileri geleni Meclis'e milletvekili olarak çağırmıştır. Bu olay Anadolu'daki Alevilik tarihinde ilk defa görülen bir sosyal olaydır. Daha önceleri devlet, Alevileri ancak sorgulamak, vergi almak, hapse atmak, sürgün etmek, aç susuz ve sefil bırakmak ile katletmek için arardı. Ama şimdi devletin en yüksek karar organında görev vermek üzere çağırıyordu. Bu büyük bir sosyal-toplumsal değişimdi.

Hacı Bektaşi Veli Dergahı postnişini, dedesi ve tüm Anadolu ve Rumeli Alevi-Bektaşileri'nin dini-ruhani önderi olan **Cemalettin Çelebi**'nin **Mustafa Kemal** tarafından, milletvekili ve TBMM Başkanvekilliği'ne getirilmesi Aleviler için bir ödüldü, bir onurlandırma idi. Anadolu Alevileri için tarihin değiştiği bir sayfaydı. Çok önemli sosyal-toplumsal bir olaydı.

24- Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik. s. 208-210

TBMM'de **Cemalettin Efendi** dışında, Türkiye'de Alevilik'in en yoğun yerleşim birimi olan Dersim'li miletvekilerini görüyoruz. Bunlarn başlıcaları; Dersim-Ferhatuşağı aşiretinden **Diyap Ağa**, Şeyh Hasan Aşireti Reisi **Hasan Hayri Bey**, Abbasuşağı Aşireti'nden **Mustafa Ağa**, Sarı Saltuk Ocağı'ndan **Mustafa Zeki Bey**'dir. Ayrıca Erzincan yöresinden Abbasuşağı Aşireti Reisi **Girlevikli** Hüseyin Bey (Aksu), Denizli'den Bektaşi Babası **Hüseyin Mazlum Baba**, Kars'tan Garip Musa Ocağı'ndan **Pirzade Fahrettin Bey** vs.

Yani 1920'ler Türkiyesi 10 milyon nüfuslu iken 10'u aşkın Alevi-Bektaşi milletvekili Meclis'te yeralıyor. Bu nüfusun ise; o zaman verilen verilere göre % 25-30'unu Alevi nüfus oluşturuyor. Bugün ise yaklaşık; 60 milyon nüfus var. Bugün de yaklaşık toplam nüfusun %25-30'unu Alevi nüfus oluşturuyor. Bu orana göre; 100'ün üstünde Alevi milletvekili olması gerekiyor. (Demokratik bir temsil olsa idi) Ama maalesef bugünkü Alevi milletvekili sayısı **Mustafa Kemal**'in meclisinden çok gerilerdedir.

Sadece TBMM'de değil bürokrasi içinde Milli Mücadele döneminde ve cumhuriyetin ilk yıllarında önemli yerlerde ve önemli sayıda Alevi-Bektaşi kökenli insan yeralmıştır.

Namık Kemal'in, **Ziya Paşa**'nın, **Mithat Paşa**'nın, Meşrutiyet Sadrazamı **Talat Paşa**'nın Alevi olduklarını biliyoruz. Bu isimlere; **Yahya Kemal**'i **Tevfik Fikret**'i, Filozof **Rıza Tefik**'i büyük hatip **Hamdullah Suphi Tanrıöver**'i (Atatürk döneminin Milli Eğitim Bakanı), yazar ve büyükelçi **Ruşen Eş-**

ref Ünaydın'ı **Kazım Karabekir**'i v.s. eklersek anlamlı bir tablo ortaya çıkıyor.

Bürokrasi içinde yer alan Alevi-Bektaşiler

Mustafa Kemal'in; Gizli İstihbarat Teşkilatı Başkanı, yani; Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı **Albay Hüsamettin Ertürk** Bektaşidir. Albay Ertürk anılarında bir ihtilafı çözmek için Mustafa Kemal'in kendisini görevlendirdiğini ve kendisine şöyle dediğini yazıyor:

"Sen Bektaşi'sin. Göreyim senin Bektaşiliğini, hemen kalk İstanbul'a git, bunların arasına gir, bizim amacımızı anlat, onları bizim yana kazan."

Mustafa Kemal'in; PTT Gizli Şifre Müdürü **A.Naci Baykal** da Alevi'dir. Görevin önemi o günkü şartlarda daha anlamlıdır. **Mustafa Kemal**'in özel doktoru **Dr. Ragıp Evrensel** de bir Bektaşi babasıdır. (*)

(*) Bu konuda daha ayrıntılı bilgi, kitabın EKLER kısmı olan son kısmında Doç. Dr. Bedri Noyan'a ait aktarmada da vardır.

Cumhuriyet yönetiminin kurulması için dişediş mücadele veren Aleviler, hilafetin ve saltanatın kaldırılmasında da Mustafa Kemal'e en etkili desteği verdiler

Atatürk, Bektaşilik iddiasını reddetmedi

Tarihçi Mete Tuncay, Mustafa Kemal'in Rumeli bektaşileri'nden geldiğini, gençliğinde Bektaşi tarikatı ile ilgilendiğini, Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşi Abdülkerim Paşa ile Bektaşi terimleriyle anlaştıklarını belirtiyor.

Abdülkerim Paşa ve **Mustafa Kemal** arasındaki Bektaşi terminolojisi ile haberleşme ve sohbetleri, **M.M. Kansu**, şöyle yazıyor:

"Bunlar vaktiyle aralarında bir parola mı idi, yoksa dervişlik terimleri miydi bilemem. Yalnız Mustafa Kemal Paşa, Abdülkerim Paşa ile böyle sözcüklerle önceden görüşmekte olduğunu ve Abdülkerim Paşa'nın dervişliğini söylerdi."

Mustafa Kemal de **Abdülkerim Paşa** ile dostluklarının çok eskilere dayandığını, bazı tekkelere devam ettiğini bildiğini belirttikten sonra Nutuk'ta şöyle diyor:

"**Kendisini inançlarında ve dinsel anlayışında tinsel katlardan** 'birinci hazret, büyük hazret' **sayardı ve kardeşlik çevresinde konuştuğu kimsede, kendisince gördüğü yeteneğe** 'hazret', 'kutup', **ve daha başka onurlar verirdi. Bana da** 'kutuplar kutbu' **derdi.**"

Batı Trakya Genelkurmay Başkanı, İcra Hükümeti Başkanı ve Milli Kuvvetler Kumandanı **Süleyman Askeri Bey** de Bektaşi'dir.

Milli Mücadele'de de baştan beri **Mustafa Kemal**'in yanıbaşında olan, tanışmaları Selanik'te kolağalık günlerine dayanan ve Nutuk'ta; **"Özel arkadaşlık etmiştik"** dediği Tuğgeneral **Abdülkerim Paşa** da Bektaşidir.

Mustafa Kemal burada kendisini; **Abdülkerim Paşa**'nın kendisine hitap ettiği gibi Bektaşi olduğunu kabul etmiyor. Ama red de etmiyor. O günün şartlarında onun yüklendiği tarihsel misyonu yüklenmiş birisinden böyle bir açıklama belki de zaten

beklenemez. Ama **Şükrü Tezer**'in "**Atatürk'ün Hatıra Defteri**" adlı kitabından: 21 ve 22.11.1916 günlü anı notlarından; '**resmi selamın elin göğüse konulması şeklinde**" olması, yemek yendikten sonra "**dua**" edilmesi gibi geleneklerin Alevilere has gelenekler olduğunu belirtmek gerekiyor.

Tarihçi **Mete Tunçay**, Milliyet Sanat Dergisi S. 246'da; Mustafa Kemal'in Bektaşiliği'ne ilişkin özetle; **Mustafa Kemal**'in soy olarak Rumeli Bektaşileri'nden geldiğini, gençlik arayışları içinde bu tarikatla ilgilendiği söylentilerinin doğru olduğunu ve **Abdülkerim Paşa** ile Kurtuluş Savaşı yıllarında kurduğu ilişkiden, Bektaşi terimleri ile anlaşmalarından vs. hareketle **Abdülkerim Paşa** gibi, **Mustafa Kemal**'in de Bektaşi olduğunu yazıyor.

Şüphesiz **Mete Tunçay** gibi bir tarihçinin bu saptamasının ciddiye alınması gereken bir saptama olduğunu belirtmekte yarar vardır kanısındayım.

İslam Peygamberi **Hz. Muhammed** vefat ettikten sonra onun yerine halifeler görev aldılar. Derken halifelik diye bir kurum oluştu. Halife olan aynı zamanda devlet başkanı da oldu.

İşte Osmanlı Padişahı **Yavuz Sultan Selim** 1516 Mısır Seferi'nden sonra halifeliği de İstanbul'a getirdi. Artık Osmanlı Sultanı aynı zamanda yeryüzündeki tüm Müslümanların da yöneticisi, halifesi olmuştu.

Anadolu'daki Aleviler ise, **Hz. Muhammed**'in ölümünden sonra hilafetin gaspedildiğini bu yüzden yanlış ellerde olduğunu savunuyorlardı. Ve bu gidişe karşı 1300 yıldır mücadele veriyorlardı. Hilafet Os-

manlı'ya geçtikten sonra da, bu durum devam etti. Anadolu Alevileri mecbur kalmadıkça hiçbir sorunlarını şeriatla yönetilen Osmanlı devletinin herhangi bir kurumuna götürmediler. Yönetimi meşru görmediler.

Mustafa Kemal ve arkadaşları ile Aleviler arasındaki kurulmuş ittifak, Kurtuluş Savaşı'nın başarılıp Meclis'in kurulup çalışması ile sınırlı kalmadı. **Mustafa Kemal**'in Cumhuriyet yönetimini kurması için devlet içindeki ve devlet dışındaki tüm Aleviler dişe diş mücadele ettiler. Hilafetin ve saltanatın kaldırılmasında **Mustafa Kemal** en etkili desteği Aleviler'den görmüştür.

Kurtuluş Savaşı sırasında ve daha sonraları, İngiliz emperyalistlerinin, işbirlikçi Osmanlı padişahının ve onların uşağı din adamlarının fetvalarına Aleviler asla kulak vermediler. Hatta bu kışkırtıcı, padişahçı fetvalarla yapılan şeriatçı ayaklanmalar karşılarında Alevi-bektaşi kitleyi buldu. Kurtuluş Savaşı tarihinde Cumhuriyet ilkelerine karşı padişahçı, şeriatçı vs. bir dizi ayaklanma olurken Cumhuriyet'e karşı hiçbir Alevi kökenli ayaklanmaya rastlanmamıştır.

Selçuklu ve Osmanlı tarihinde sayısız ayaklanma ile yönetimlere korkulu günler yaşatan Anadolu Alevileri, tek vücut olarak Cumhuriyet yönetiminin yanında yer almışlardır.

Din devletine karşı radikal tavır

Bu durum Alevi-Bektaşiler'in, cumhuriyetçi, laik,

çağdaş demokrat olmalarından ileri gelmiştir. Aleviler, düşünce ve inanç özgürlüğünü, eşitliği, tarafsız, laik ve demokratik yönetimi tarihleri boyunca savunmuşlardır.

Mustafa Kemal, din devleti kurmak isteyenler için ödünsüz bir tavır koymuştur. Bu konudaki radikal tavrını 20.3.1923'de Konya Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmada izleyelim:

"Ben kişisel olarak onların düşmanıyım. Onların olumsuz yönde atacakları bir adım, yalnız benim kişisel imanıma değil, yalnızca benim amacıma değil, o adım benim ulusumun yaşamıyla ilgilidir, o adım ulusumun yaşamına karşı bir kasıt, o adım ulusumun kalbine yöneltilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle aynı görüşlü arkadaşlarımın yapacağı şey mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir.

... Eğer bunu yapacak yasalar olmazsa, bunu sağlayacak meclis olmazsa, öyle olumsuz adımlar atanlar karşısında herkes çekilse ben tek başıma yalnız kalsam, yine tepeler yine öldürürüm." (25)

Mustafa Kemal'in şeriat devleti kurmak isteyenlere karşı aldığı bu kararlı tavır Alevi-Bektaşiler'in desteğini sağlamlaştırmıştır. Alevilik-Bektaşilik de esas olarak dini bir oluşum olmasına rağmen, o geçirdiği toplumsal değişimden sonra toplumsal yanı ağır basan bir inanç biçimi olmuştur. Nitekim dine dayalı bir devleti de hiçbir zaman savunmamışlardır. Hatta, Mustafa Kemal'in tekkeleri kapatması fikrine ise bazı tereddütlerin dışında esas olarak karşı çıkılmamıştır.

25-M.Kemal, Söylev ve Demeçler

Hacı Bektaş Çelebisi Veliyettin Efendi'nin şeriatçı muhaliflere karşı tüm Anadolu Alevilerine hitaben yayınladığı bildiri:

Kemal Paşa'nın adayına oy verin

Mustafa Kemal, hilafet ve saltanatın kaldırılmasına ilişkin olarak TBMM komisyonu üyelerine, "Osmanoğulları zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardır. Bunu asırlardır sürdürmüşlerdir. Şimdi Türk milleti bu mütecavizlere hadlerini ihtar ediyor" dedi.

Meclis'te **Mustafa Kemal**'e muhalefet eden şeriatçı kesim esas olarak karşılarında, başta dersim Milletvekili **Diyab Ağa** olmak üzere Alevi milletvekillerini bulmuşlardır. Meclis'te 2. grup olarak 1923 seçimlernide **Mustafa Kemal**'e karşı muhalefet oluşturan gruba karşı Alevi milletvekilleri **Mustafa Kemal**'in yanında yer almışlardır.

Bu sırada Hacı Bektaş Veli Çelebisi **Veliyettin Efendi** tüm Anadolu Alevileri'ne hitabeden bir de bildiri yazmıştır. Aşağıya örneği alınan bu bildiri, 25.4.1923 tarihli Yenigün gazetesinde de yayınlanmıştır:

Anadolu'da bulunan Soyum Hacı bektaş dergahı Veli hazretlerine içten saygısı olan tüm sevenlere ve temiz yürekli hanedan yanlılarına:

Bu ulusu yaşatan, bağımsızlığımızı, sağlayan yüce varlığı İslam'a şeref olan Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanı Gazi adıyla MustafaKemal Paşa hazretlerinin yayınladıkları bildiriler tümümüzce bilinmektedir. Gazi Paşa'nın vatanın ilerleme ve yükselmesi hakkındaki her türlü isteğini yerine getirmek bizlere zorunluktur . Ulusumuzu kurtaracak, mutluluğumuzu sağlayacak O'nun amaca uygun görüşleridir. Bunu yadsıyanların bizimle kesinlikle ilgisi yoktur. Yüce tarikatımızdan olanlara M.Kemal Paşa'nın gösterdiği adaylardan başkasına oy vermemelerini, vatanımızın kurtuluşunun bu yolla olacağını sizlere güvenle söyleyebilirim. Bu öğütüme uymayanlar bizden değildir. Hak Erenler onlara destek olmaz. Yeniden bildiririm ki, bu halkı kurtaracak Gazi Mus-

tafa Kemal Paşa'dır. Onunla birlikte kutsal vatanımızın öz evlatlarıdır. Hiç kimsenin sözünü dinlemeyiniz, sözümden dışa çıkmayınız. Sizin mutluluğunuzu düşünenler, sizi kölelikten kurtaracak Büyük Millet Meclisi Başkanı ve tümümüzün büyüğü M.Kemal Paşa hazretleridir.(26)

Laik devlete en büyük engel

Cumhuriyet yönetiminin ve laik devletin kurulmasının önünde en büyük engel olarak halifelik görülüyordu. Bu yüzden Mustafa Kemal, halifeliğin mutlaka kaldırılması fikrinden yana idi. Bundan asla geri adım atmıyordu. Alevi milletvekilleri de bu düşünceleri destekliyorlardı. Tarihçi Mete Tuncay bu olgu hakkında, "Halifeliğin kaldırılmasında, bir ölçüde, Aleviler'in varlığını, yapıdan gelen bir gerekçe sayabiliriz" diyor.

Mustafa Kemal ise, hilafet ve saltanata ilişkin görüşlerini, tartışmalar sırasında komisyon üyelerine şöyle ifade ediyor:

"Hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye 'ilim gereğidir' diye müzakereyle, münakaşa ile verilmez. Hakimiyet ve saltanat kuvvetle, kudretle ve zorla alınır. Osmanoğulları zorla Türk milletinin hakimiyet ve saltanatına el koymuşlardır. Bunu altıasırdan beri sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk milleti bu mütecavizlerin hadlerini ihtar ederek kendi eline fiilen almış bulunuyor."

26-E. Behnan Şapolyo. Mezhepler ve Tarikatler Tarihi s. 284

Mustafa Kemal konuşmasının burasında duraksıyor ve etrafına bakıp konuşmasının daha dikkatle izlenmesi gerektiğini adeta isteyerek şöyle sürdürüyor:

"Bu bir emrivakidir. Söz konusu olan millete saltanatını, hakimiyetini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız, meselesi değildir. Mesele zaten emrivaki olmuş bir hakikati ifadeden ibarettir. Bu mutlaka olacaktır.

Burada toplananlar, Meclis ve herkes, meseleyi tabii görürse fikrimizce uygun olur. Aksi takdirde yine hakikat usülü dairesinde ifade olunacaktır. Fakat ihtimal bazı kafalar kesilecektir."

Hilafet ve saltanat kaldırılıyor

Sonuçta, hilafet ve saltanat kaldırılıyor. Arkasından tekke ve zaviyeler de kapatılıyor.

Cumhuriyet ilan ediliyor. Yöneticiler, seçimlerle halk tarafından seçiliyor. Hukuki anlamda bir dizi hak ve özgürlükler geliyor. İbadet dili Türkçe oluyor. Hacı Bektaş-ı Veli'nin; "Düşünce Karanlığına Işık Tutanlara Ne Mutlu"," İlimle Gidilmeyen Yolun Sonu Karanlıktır" anlayışları Mustafa Kemal'de; "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir" oluyor. Hacı Bektaş-ı Veli'nin; "Kadınlarını Okutmayan Uluslar Yükselemezler" anlayışı, Tevfik Fikret'in; "Elbet Sefil Olursa Kadın, Alçalır İnsanlık" sözleri cumhuriyetle birlikte kadın-erkek eşitliğini ve kadınların da "seçme-seçilme" haklarını getiriyor.

Cumhuriyet yönetiminin getirdiği birçok şey; gerçekte Aleviler'in, asırlardır savundukları düşüncele-

rin gerçekleşmesi, ifade biçimi idi. Ama hiçbir şey Anadolu'daki Alevi-Bektaşileri, Mustafa Kemal'in İslamiyet'in Dört Halife dönemine getirdiği yorum kadar mutlu edemezdi.

Meclis'te halifenin tayini tartışması

Mustafa Kemal'in Aleviliğin doğuş nedeni olarak kabul edilen **Hz. Muhammed**'in ölümünden sonra O'nun yerine kimin geçeceği meselesinde **Hz. Ali**'ye karşı bir haksızlık yapıldığı, bir oldu bitti ile Ebubekir'in halife ilan edilmesi olayına tam da Alevice bir yorum getirmesi, tüm Alevi-Bektaşilerin gönüllerine su serpmiştir. Onların gönüllerini fethetmiştir.

İşte **Mustafa Kemal**'in TBMM'deki tartışmalarda İslam tarihinde hilafet meselesine ilişkin dile getirdiği Alevice yorumu:

"... Hz. Ömer'in etkisiyle Hz. Ebubekir'e biat edildi. Görülüyor ki, ilk halifenin seçiminde genel eğilim doğal gelişiminden çok, kişisel etki, durumu biçimlendirmiştir. Ebubekir, son anlarına yaklaşınca kendi seçimindeki zorluğu anımsayarak Hz. Ömer'i vasiyetname ile bizzat seçti. En sonunda hilesinde başarılı olan saf ve temiz olanı yendi ve çoluk çocuğunu perişan ederek ortadan kaldırdı. Bu yolla hilafet sanı altında İslam Emirliği, yine hilafet sanı altında İslam saltanatına dönüştü. Emevi saltanatı, geniş yerler almakla birlikte baştan sona dek kanlı ve acılı olaylarla

doksan yıl doldurabilmiştir."[27]

Böylece **Mustafa Kemal**, Alevilerin gönlünde yıkılmaz iktidarını kurdu. Aleviler, **Mustafa Kemal**'in yaptığı her şeyden hoşnut mu idiler. Elbette değil. Rahatsız oldukları bir dizi şey de vardı. Eksik, hatalı buldukları bir dizi olay da oldu. Ama yapılan olumlu şeyler, **Mustafa Kemal**'i böyle görmelerine yetiyordu.

27- M.Kemal, Nutuk C.3.S 1239

Ekler

BİRİNCİ CİHAN HARBİNDE ÇELEBİ CEMALETTİN EFENDİNİN DERSİMLİLERİ HARBE GİRDİRMEK İÇİN TEŞEBBÜSÜ VE KIŞTİM EVLİYASI (1330 H.)

Birinci Cihan Harbinde, Dersimliler asla harbe iştirak etmemişlerdi. Türk Hükümeti de Dersimlileri cebren asker etmek ve cepheye göndermeye cesaret edememişti. Harp ilerleyip Kürdistan'ın bazı bölgeleri Rus istilasına maruz kalınca ve diğer Kürt bölgeleri Türk ordularına harp sahası olunca, Kürt halkı büyük zararlara uğramıştı. Dersimliler vatanlarını harp eden her iki tarafın istilasından korumuşlar ve her çeşit tecavüzü reddederek harbin hasaratından masum kalmışlardı.

Türk hükümeti, Dersim'in bu durumunu kendi siyasi hesaplarına uygun görmediğinden, her ne pahasına olursa olsun, Dersimlileri Türkiye hesabına harbe sokmaya lüzüm ve zaruret hissetmişti.

Harbiye Nazırı *Enver Paşa*, 1915-1331yılının ilk baharında *Ağrı dağlarına* giderek, Kürt Hamidiye alaylarından ve diğer bazı Kürt müfrezelerinden mürekkep mühim bir askeri kuveti *Allah Ekber dağlarının* kar fırtınalarında boğmuş ve Kürt alemini kara yasa sokarak Kürt yiğitlerini keyfi için heder ettikten sonra mağluben geri dönmeye mecbur olmuştu.

1915 yılının yaz mevsiminde Rusların büyük

kuvvetlerle *Erzurum* cephesinde taarruza geçmeleri üzerine, Enver Paşa Dersim aşiret reislerini Sağır oğlu vali Sait Bey vasıtasıyla Elazığ'a davet etmişti, fakat Dersimliler bu davete icabet etmemişlerdi.

Talat ve *Enver Paşala*r Elazığ'a yetiştiklerinde, Batı Dersim aşiretlerinin reislerinden olup, kurnazlığı ve siyasi hilebazlığı ile bilinen *Kango oğlu Mehmet* ve *Zeyno oğlu Meco* gibi bazı menfaat perest kimseler, vali Sabit'in devamlı ısrarları üzerine Elazığ merkezine gitmişler ve baş kumandan Enver ve Sadrazam Talat'la Batı Dersim adına bir mülakat yapmışlardı. Bu mülakatta Dersimliler'in büyük kuvvetler teşkilatlandırarak harbe iştirak etmeleri teklif edilmişti. Bu teklif karşısında Kango oğlu Mehmet:

«Paşam, Dersimliler Alevidir, Hacı Bektaş evlatlarından Çelebi Cemalettin Efendiye hürmetleri vardır, şu halde, emir buyurup da mumailehi cihada sevk ederseniz bütün Dersimliler onunla harbe iştirak ederler ve biz dahi mahçup olmayız, hem de paşalarımız memnun kalmış olurlar. Harp için biz kendi aşiretlerimize söz anlatamayacağımız gibi, diğer Dersim aşiretlerine ve özellikle Seyit Rıza'ya hiç sözümüz geçmez. Yalnız şahsen bize emir buyurursanız, iradenizi yerine getirmeye hazırız» demişti.

Paşalar bu sözü yerinde bulmuşlar ve ağalara külliyetli paralar vermişlerdi. Bir müddet sonra, aldığı emir üzerine *Cemalettin Efendi* büyük bir debdebe ile Kırşehir'den yola çıkmış ve *Sivas* vilayetine gelmişti. Burada etrafına topladığı Aleviler'den alaylar teşkil, fahri subaylar tayin ve Dersim'in Seyitlik bakımından *Mürşit*'i olup, *Koçhisar* ilçesinin *Yalıncak*

köyünde oturan *Aguçanlı* Seyit Aziz'e uğramış ve mumailahi beraber alarak *Koçkiri aşiret*"lerini ziyaret etmişti. Koçkirililer, *Alişer Efendinin Rusya'ya* iltica ederek Kürt Davası uğrunda çalışması yüzünden kendilerinin Türkiye Hükümeti nazarında iyi gözle görünmediklerini ve aşiret reislerinin ordu tarafından tarassut ve şüphe altında bulunduklarını, bu sebeple ilk önce Dersim aşiretlerinin harbe iştirakinin temininden sonra Koçkirililerin dahi peyderpey harbe iştirak edeceklerinden şüphe olmadığını Şeyh Efendiye iblağ ve onu kandırarak Erzincan'a yolcu etmişlerdi.

Ben o sırada Erzincan merkezinde subay idim, menzil müfettişliği Kurmay Kaymakamı *Ali Rıza*, beni ordu emriyle Çelebi Cemalettin Efendiye müşavir tayin etmişti.

Çelebi Efendinin kapısında saltanat arabaları, hususi nöbetçiler, yaverler ve kumandanlara yakışır debdebeli bir daire de vardı. Ziyaretçiler arasında *Alman Kurmayından* bazı kumandanların vücudu dikkat nazarı çekiyordu.

Çelebi Efendi siyasi toplantılara devam etmekte iken, kendisiyle beraber Erzincan'a gelmiş olan *Seyit Aziz* de ayrıca mahalleler içinde dolaşarak Alevi çoğunluğu olan yerlerde toplantılar yapıyor ve *Tarikat*'a ilgili vaaz ve irşadatta bulunarak *Pençe-Tarik* akidesini ileri sürüyordu, halkı *Pençei Al-i Aba* ba remzine davet ediyordu. Bu sebeple halk iki kısma ayrılarak, bir kısmı Seyit Aziz akidesini kabul ve diğer kısmı da kesin olarak reddediyor, itirazlar yapıyordu. (Bu remzlerin ne olduğu yakında yayınlana-

cak *Dersim Seyitleri* adlı eserimde açıklanacaktır).

Bu olay sırasında Çelebi beni istemiş ve şöyle demişti:

«İşittiğime göre, Kiştim denilen köyde Mar adlı bir Evliya varmış, Kürtler bu *Evliya'ya tapıyorlarmış, şu halde ben askeri kumandana söyledim yarın size bir askeri müfreze verilecek, Seyit Aziz de sizinle gelecek, siz bu müfreze ile Aziz'i Kürtlerin tecavüzünden korumak ödevindesiniz. Söz konusu olan Evliya bir ağaç parçasından başka bir şey olmadığını duydum. İşte Aziz Efendi Tarık adlı bu ağaç parçasını yakacaktır.»*

Ben bu teklife karşılık olarak - teklif buyurduğunuz bu ödevi ne yazık ki üzerime alamayacağım ve yapamayacağım, dedim.

Sebebini sordu, kendisine gözümle gördüğüm olayları şu suretle anlattım:

Kiştim evliyası.-«Efendim, bu mıntıkadaki kürtler her yıl Ocak ayı sonunda üç gün Hızır Orucu tutarlar, geçen yıl aynı mevsimde Balaban aşireti reisi *Gül Ağa* beni davet ederek, kendi köyü olan *Hınzori* yakınındaki *Kiştim* köyüne götürdü. Her yıl binlerce Kürt bu köyde *Mar* dedikleri Evliyanın evinde aynı günde büyük bir toplantı yaptıklarından, Gül Ağa ile biz de toplantı yerine gittik. Büyük bir oda ortasında, büyük ve eski bir direk vardı. Bu direkte yeşil sargıyla sarılı bir asa asılmış ve asanın sargıdan dışarda kalan kısmı büyük bir yılan başı şeklinde görünüyordu. Buna herkes *Kiştim Har*'ı yani *Kiştim Evliyası* diyorlardı. Sözü geçen oda o derece genişti ki, iki bin kişi içine sığabilirdi. Buraya toplanan halk, bir

taraftan eninli seslerle *Hüdaya* yalvarıyor ve bir taraftan *Mara* karşı huşu ile inkiyal ediyorlardı. Genel bir ağlayış başgösterdi. Ben dahi bu umumi heyecan ve heybetten ağlamaktan kendimi alamamıştım. Cemaat birikmişti, Mar'ı çıkarmaya yetkili aileden, çarpık, yarı körürüm bir zat ortaya gelerek direkte asılı sargıdan *Mar*'ı Ya *Allah* diyerek çıkarmış ve yarı ayakta, yarı yerde secdeye gelerek Mar'ı insanlar üzerine uzatmaya ve günahlarına tövbe ettirmeye tevcih ettirmişti. Şeyhin elindeki Mar, bazen uzuyor, bazen kısalıyor ve bazen münhani vaziyetler alıyor, cemaatı heyecana getiriyor ve bazen de sahibini yerlere deviriyor ve Şeyhin feryadı asumana çıkıyordu. *Binlerce halkın manevi kuvvetinin tam bir merkezde birleştiği* bu anda, ben artık kendimden geçmiştim, Gül Ağa'nın elini tutmuş, karanlık geceden ve bu karanlık içinde nur fışkıran şidetli ateşten halkın coşkun vaveylasından şiddetli bir heyecana kapılmıştım. Böylece saatler geçti, yüzlerce kurban kesildi. Mar tekrar yerine kondu tekrar Allah'a yalvarmalar oldu ve toplantı dağıldı. Bu toplantıya iştirak eden insanlar arasında pek çok uzaklardan gelenler de vardı.

Ertesi gün Gül Ağa'dan ayrıldım, Erzincan'a geldim. Şu izahatım gösteriyor ki, *Kiştim Mar*'ını kırmak ve yakmak aşiretlerin kin ve husumetine sebep olacağı gibi, büyük bir isyan alevlendirmesi de melhuzdur. Ve aşiretler de benden nefret ederler, beni mazur görmenizi rica ederim,» dedim.

Çelebi Efendi derin, derin düşündükten sonra, bu bapta Aziz Efendi ile görüşme yapacağını ve sonu-

cunu bana bildireceğini söyledi. Ertesi gün beni Kiştim'e götürmekten vazgeçmişti.

Çelebi Efendiyle aramızda geçen bu konuşmadan aşiretler haber almış ve bana Kiştim Marını tahrip emrini vermeye teşvik edenin *Aziz* olduğu bilinmişti. Bu sebeple Çelebi Efendi'ye karşı beslenen saygı sarsılmıştı. Zaten bu sıralarda Dersimliler Rus ordularının galip geleceğini anlamış olduklarından, harbe iştirak etmemek ve Rusların gazabını tahrik eylememek için, Çelebi Efendi'ye mazeretler göstermek yolunu tutmuşlardı.

Türk Ordusu Genel Kurmayı Dersimlilerin harbe iştiraklerine büyük ümitler bağlamıştı, çünkü buradan teşkil edilecek kuvvetlerin harbin mukadderatına büyük tesiri olacağı aşikardı. İşte bu düşünce ile ve *Çelebi* Efendi'nin müdahalesinden fayda doğar ümidiyle mümailehi adeta bir ordu kumandanı debdebesiyle doğuya göndermiş ve geniş yetkiler vermişlerdi.

Gerek ordu merkezlerinden ve gerek Erzincan ve Elazığ vilayetlerinden Dersim'e mütemadiyen tebligat ve propagandalar yağdırılıyor ve meseleye bir din harbi şekli verilerek, Dersimliler mukaddes cihada teşvik ediliyor, Çelebi Efendi'nin telkinatına uymaları her yoldan nasihat olunuyordu.

Dersimli *Seyit Rıza*, Çelebi Efendi'nin Dersim aşiretleri içerisine teşrif buyurmalarını dilemişti, ama Çelebi Efendi'nin *saltanat arabası Dersim* dağlarından seyrüsefere asla uygun değildi. Çelebi Efendi'nin atla yarım saat bile sefere çıkması mümkün değildi, bu sebepten aşiretlerin Erzincan'a gelmeleri

için Çelebi Efendi adına Dersim'e beyannameler gönderildi. Bu beyannameler Türk dilinde kaleme alınmıştı ve Dersim'de Türkçe okuyup yazan bulunmadığı şöyle dursun, Türk dilini anlayan bile mevcut olmadığından, kimse bunlardan bir şey anlayamamıştı.

Bu sırada, Doğu Dersim'in *Kalan* aşiretleri reislerinden olup yıllardan beri Türk hükümetine karşı mücadele eden *Baku ağa,* maiyetinde bulunan bir kısım efratla Erzinacan'ın *Kismikör* köyüne gelerek Çelebi Efendi'yle görüşmek istemişti. Çelebinin hususi katibi *Sıtkı* ile benim gidip *Baku Ağa* ile görüşmekliğimiz tensip edilmiş olduğundan yukarda adı geçen köye gittik.

Baku Ağa, Kalan aşiretleri reisi kayın pederim Munsur Ağa Zade *Ali* Ağa'nın amcasıdır. Pülümer'ün Danziğ ve Aşkirek köylerinde otururdu. Buralardaki Kürtleri müstakil bir derebeyliği halinde yaşatırdı. Hükümet merkezlerine silahlı kuvvetlerle girer, Kürtlerin dava ve taleplerini hallederdi.

Baku Ağa vakayı ve harekatı 1315-1-17 H. senelerinde çok şiddetlendi. Erzincan, Erzurum ve hatta Trabzon'a kadar bu vakayı genişledi, aşireti efradından meşhur Kürt fedaisi *Puskullu* oğulları daima kendisine refakat ederdi.

Erzurum tarikiyle Türkiye'ye gelmekte bulunan bir Rus konsolosunu 1318 H.'de Baku Ağa esir etti, bu sebeple Türk hükümetinin vasiyeti Ruslara karşı pek vahim oldu, her iki hükümet arasında büyük bir gaile çıkacak derecesine vardı. Baku Ağa'nın bazı milli hakları Türk hükümeti tarafından kabul edin-

mek şartıyla Rus konsolosu serbest bırakıldı ve Türkiye'ye iade edildi. Baku Ağa eceliyle öldü, fakat Puskullu oğullarından meşhur *İsmail* 1326'da Çarekan aşiretinden *Poho Mehmet* tarafından Türk hükümeti desisesiyle *Kiştim* köyünde öldürüldü.

Her iki kahraman kürdün bırakmış oldukları tesir Dersim ve havalisinde pek önemlidir.

Baku Ağa'nın karakter ve fizyonomisi bir Kürt kahramanına uyan bütün vasıfları tebarrüz ettiriyordu. Uzun kaba ve bayaz bıyıklarına gür kaşları, göğüs ve kollarındaki ağarmış kılları rekabet ediyorlardı. Belindeki kılıç kendisine vekarlı bir büyüklük veriyordu. *Ünlü Simko* kadar, Erzincan ve Erzurum muhitinde yıllarca ad almış olan bu Kürt kahramanı, gür ve vekarlı bir sesle bizi selamladıktan sonra, Zaza dili ile bize şu sözleri söyledi:

«Doğu Dersimliler adına Çelebi Efendi'ye *'Hoşgeldin'* demeye geldim. Erzincan merkezine kadar gelmek hususundaki arzuma durumum müsaade etmiyor, Çelebi Efendi'ye malumdur ki, Türkler camilerini boşaltıp askeri sevkiyat yeri yapmışlardır. Bundan din meselelerine önem verilmediği anlaşılıyorsa da, Çelebi Efendi'yle beraber gelen Seyit Aziz din ve tarikat meselelerini ortaya atarak aşiretlerin maneviyatını bozmuştur ve bu hareket tarzı tabii Çelebi Efendinin muvafakatıyla ihtiyar edilmiştir. Şu halde, eğer Çelebi Efendi aşiretler arasındaki din ve tarikat meselelerini hal etmek için gelmiş ise buna teessüf ederim, şayet harp için gelmiş ise ilk önce din meselelerinden sarfınazar etmeli ve Seyit Aziz'i Sivas'a göndermeli, mukaddes cihat atına binerek

Dersim'i şereflendirmeli, aşiretleri kandırmalı, milli istekleri Türkler tarafından kabul edildiğine dair teminat verilmelidir. Yalnız bu son şartlar, yani Türk hükümetine, Kürdistan'ın milli varlığını tanıttırmak ve bunu Türklerin müttefik ve korucusu olan Alman hükümetine tastik ettirmek şartıyla Dersim harbe iştirak edebilir. Bu istekler yerine getirilip harpten başarıyla çıkılırsa o zaman Seyitleri bir araya toplamalı, ahlak, istiklal ve göreneklerimize uygun herhangi bir tarikatı beğenir ve ona uymaya karar verirlerse, biz aşiretler, koyun ve kuzu sürüleri gibi verilen karara boyun eğeriz, şayet bu dediklerimi Çelebi Efendi kabul buyurmazsa başarı elde edemeyeceğini şimdiden esefle bildiririm», dedi.

Bu sözler üzerine *Baku* Ağa'dan ayrılarak Erzincan'a döndük ve işittiklerimi Çelebi Efendi'ye bildirdim. Çelebi Efendi, Dersimlilerin ne gibi milli istekleri olduğunu ve hangi tarikate mensup bulunduklarını benden sordu ve gereken cevapları aldı. Sonra bana hitaben:

«Asırlarca evvel, ceddim Hacı Bektaşi Veli, Dersim mıntıkasına vaaz ve nasihat edici bazı kimseler göndermişti. Bu zatlar ceddimin verdiği talimat dairesinde hareket etmişler ve Dersim aşiretlerini ceddim Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlamaya çalışmışlardı. Fakat bu zatların ölümünden sonra bunların evlatları her nedense zaman geçerek ceddimi unutmuşlar, tamamen Kürt olmuşlar, kendi rey ve arzularına uygun ve akıl ve mantık dışında bir din icat etmişler ve Dersimlileri de bu prensiplerine sürüklemişlerdir. Tekkede bir bahçemiz var, (Kırşehir'de Hacı Bektaş

Tekkesi), ben yılda ancak bir kere bu bahçeye çıkabilirim. Bu defa çıktığımda bir rüya gördüm, rüyamda ceddim bana göründü ve dedi ki, «Sevdiklerimin ve hassaten Dersim müritlerimin başında bir kara bulut görünmektedir, size emrediyorum, gidiniz kendilerini irşad ediniz, ileride hükümetin kendilerine bir fenalık yapması tehlikesi vardır, harbe iştirak ederek bu suizadan kurtulsunlar! Eşte ben buraya bu emre göre konağımdan çıkıp geldim.»

«Şimdi ben Dersimlileri cihada iştirak ettirerek maruz kaldıkları tehlikeden kurtarmak ve hem de, bazı cahil Seyit ve dedeler vasıtasıyla adet edindikleri tarikatı islaha ve kendilerini doğru yola sevk etmek isterim, bu sebeple, maiyetimdeki bir iki alay mürit ve muhibbanımla ben daha ileriye ve hatta harp cephesine kadar gidiyorum, ceddimin batını emirlerine göre kendilerini de davet ediyorum, ben kendilerine yazmıştım, siz dahi yazınız ve hatta Dersim'e kadar gidiniz», dedi.

Çelebi Efendi yukardaki sözlerine ilaveten *milli haklarla ilgili Kürt isteklerinin ecnebi tahrikatıyla vuku bulduğuna işaret ederek, Kürtlerin her ne isteği varsa bunu harbin sonunda ileri sürebileceklerini nasihat etmeyi de unutmadı.* Seyit Aziz'i Sivas'a geri gönderdiğini sözlerine ekledi.

Bir müddet sonra Çelebi Efendi alaylarıyla Erzurum'a hareket etti.

Dersim aşiretleri harbe girmek için mütemadiyen teşvik ediliyordu, fakat bunlar itidallarını muhafaza ve kurnazca bir siyaset takip ederek, Rus ve Türk ordularının durumunu gözetiyorlardı.

Çelebi Efendi Erzurum'a yetişmişti. Harp bütün şiddetiyle devam ediyor ve Türk orduları gerilemeye yüz tutuyordu. Dersimlilerin cihada iştirakı isteği durmadan tekrarlanıyor, fakat Dersimliler aldırış etmiyorlardı

Dersimliler bir taraftan Rus ordularını Dersim'e sokmamak için tedbirler alıyor ve diğer taraftan da, ricat eden Türk ordularına hücumla silah ve cephane elde etmek fırsatını bekliyorlardı. Aynı zamanda bir takım Kürt kuvvetleri Elazığ vilayetini tehdide başlamıştı.

Erzincan merkezi bir mahşer, bir kıyamet halini almış, Erzurum'dan kaçıp gelen ahali, subay aileleri perişan bir halde sokaklarda feryat ediyorlar, barınacak tek bir oda bile bulamıyorlardı.

14 Şubat 1916'da Erzurum düşmüştü, Çelebi Efendi ve Erzincan'a dönmekte olduğunu ve kendisine bir konak kiralamaklığımı telgrafla bana bildiriyordu. Başka bir yer tedarik etmek mümkün olmadığından perişan bir halde maiyetiyle birlikte Erzincan'a dönen Çelebi Efendiyi kendi konağıma yerleştirdim, mumaileh durumun pek feci olduğunu anlatıyordu.

Ordu kumandanı *Mahmut Kamil Paşa* istifa etmiş ve yerine *Miriliva Vehip Paşa* gelmişti. Çelebi Efendi sıhhi sebeplerden dolayı Sivas'a dönmeye mecbur olduğunu, orada teşkilat yapacağını ve benim fahri yüzbaşı rütbesiyle aşiretleri sükunete davet etmek için Dersim'e gönderileceğimi *Vehip Paşa*'ya bildirdiğini ve bu cihet tensibe iktiran ettiğini bana tebliğ ederek 15 Mart 1916'da Sivas'a hareket etmişti, ken-

disinden ayrıldığım zaman:

«Dersim'e gidiyorsunuz, ceddim Hacı Bektaş size daima yardımcı olsun, sizden çok memnunum. Dersimlilere selâm söyleyiniz, harbe iştirak etmediklerinden ve gelmediklerinden memnun kaldım, bu sözümü mektum tutunuz ve reislerden yalnız en emin olanlara söyleyiniz, sizi Dersim'e göndermekliğimde yine mecburiyetimdendir. Sivas'a gidiyorum, orada da çok kalmayacağım, tekkeye döneceğim, arzu ve emellerine nail olmalarına dua edeceğim», demişti.

Uğurlamak için *Çardaklı boğazına* kadar Çelebi Efendi'ye refakat ettim ve orada birbirimizden ayrıldık.

Doç. Dr. Bedri Noyan Alevilik Bektaşilik Nedir S. 380-389

EK: 2

BAZI BEKTAŞİLER

-**Abdül Bey:** Kaamûs-ül-â'lâm yazarı Şemseddin Sami Bey'in büyük kardeşi (1255 - 1310 rumî). Merdevenköy'de medfun. Beş erkek kardeşini yetiştirmiş. Yanya ve Preveze'nin Yunanistan'a verilmemesi için çok çalışmış, Berlin Kongresinin uygun görmesine rağmen buraları Türkiye'de bıraktırmayı başarmıştı.

-**Ahmet Rasim** Bey: Yazar (1864-1932). Dâr-üş-şafakayı birincilikle bitirmiş, gazetecilik yapmış, nes'eli bir zât idi. Bizde fıkra yazarlığın öncüsü olmuştur. Tarih kitabı da yazmıştır. Şair ve müzisyen

idi. Birçok besteleri hâlâ radyolarımızda icra edilir. Karikatüristler, kendisini içki fıçısı şeklinde çizerlerdi. Balıkpazarı meyhanelerinin müdavimi olmakla beraber, oralara gidişi o âlemi incelemek ve yazılarına konu bulmak için olub zannedildiğinin tamamen tersine, gayet az içki içerdi. 1927 de İstanbul meb'usu oldu. Yazılarında halka inmiş, onun yaşayış, gelenek ve gerçeklerini pek güzel göstermiştir. 22 Eylül 1932 Çarşamba günü İstanbul'da Heybeli'de Hakka yürümüştür. Oğlunun adını Mazlum Cân koyması da. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da gördüğü zulmü imâ yolundadır.

-Ali Paşa, Tepedelenli: Epirde vezir rütbesiyle bulunan Ali Paşa 33yıl oraları idare etmiştir. Dergâhları, o toprakların Türk kalması konusunda bir kilit noktası gibi tutardı. Şemîmî Baba adında bir zattan nasib almış, sonradan bu zata Akçа Hisar (Kruje) da bir dergâh yapmıştır..

-Baykal, Ali Naci (Dedebaba): Hidayet hanım ve Kadri Beyin çocukları olarak doğmuştur. 1336 yılı ocak ayında Pir evinde Salih Niyazi Dedebaba'dan nasib almıştır. Halife Hacı Hüseyin Mazlumî Babadan Babalık icazeti ve yine Salih Niyazi Dedebaba Tiran'a giderken Dedebabalık icazeti Dedebalık makamına A.N. Baykal Babayı vekil Ta'yin etmiştir. S. Niyazi Dedebaba'nın şahadetinden sonra, usul ve erkânı ile asaleten Dedebaba seçilmişlerdir.

Fevkalâde Halîm, selîm, terbiyeli, kibar zat idi. Adana'da P.T.T. Başmüdürlüğü, sonradan Teftiş kurulu başkanlığı yapmıştır. Emekli olarak Ankara'da otururdu. 13 Temmuz 1960 Çarşamba günü akşam

saat 21.10 da Hakka yürüdüler. 15 Temmuz günü (20 Muharrem 1380) Ankara'da sırrandılar.

Eşi, Huriye Baykal Ana Bacı Sultan da kendilerinden bir müddet önce, 11/12 Kasım1958 de Hakka yürümüşlerdi. Her ikisinin de Kitâbeleri ve Vefât tarihleri Fakiir tarafından yazılmıştır. Çok değerli evlâd ve torunları hâlen hayattadırlar.

-Bayazıt II. Sultan: Halim, selim, sanatsever bir padişah idi. Vali iken Amasya'da tanıdığı Hattât Şeyh Hamdullâhı, padişah olunca, İstanbul'a getirmişti. O yazı yazarken mürekkeb hokkasını elinde tuttuğu meşhurdur. Kendisi de ünlü bir Hattât meşhur bir okçu, İstanbul boğazını ilk defa yüzerek geçen bir yüzücü idi. 1509 yılında hükümdarlar gibi karşılanan Balım Sultan'dan Çinili, köşkün büyük salonunda meydan açılarak nasib almıştır. Velî lâkabıyla anılırdı. Adlî mahlası ile şiirler yazardı. Oğlu Yavuz Selim tarafından tahttan indirilmiş mensub olduğu Dimetokadaki Kızıl Deli Sultan derghahına çekilib ibadetile meşgul olmak üzere oğlundan izin istemiş, oraya giderken yolda, Yavuz Selim tarafından zehirletilerek şehid edilmiştir. Bektâşî olan ikinci padişahdır.

-Bölübaşı, Rıza Tevfik: Filozof, Tıp Doktoru. 1868 de Cisr-i Mustafa Paşa'da doğmuştur. Galatasaray, mülkiye ve tıbbiyede okumuştur. Ateşli bir vatan perverdi Edirne mebusu olmuş, siyasete birçok işlere girmiş, bir süre yurt dışında kalmış, Türkiye'ye dönmüş ve 1949 Hakka yürümüştür. Şair Edip Harâbî'den nasib almıştır. Şiirlerini (Serab-ı Ömrüm adlı kitabında toplamıştır. Güzel nefesleri vardır. Se-

kiz dil bilir, çok güzel taklid yapardı.

-Cezayirli Hasan Paşa (Sadr-ı A'zam): 1152 de kahramanlığı görülerek Kaptan Paşalığa getirilmiş, Limni adasını almış, Çeşme önünde Ruslarla savaşmıştı. Altın çelenk ve Gazi ünvanı verilmiş, sonra 1204'de Sadr-ı A'zam olmuştur. Şumnu'da kendi bina ettirdiği Bektaşi tekkesi civarında sırlanmış olduğunu Kaamûsül-a'lâm yazar.

-Erensel, Dr. Hasan Ragıb (Baba): İnsanlık ve olgunluk örneği bir Bektaşi idi. 1881 de Köprülü'de doğmuş, küçük yaşta nasib almıştır. Atatürk'ün çocukluktan beri arkadaşı olup Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları'nda daima beraber olmuştur. Dr. Erensel, Atatürk'ün vefatına kadar köşkün doktorluğunu yapmıştır. Ata'nın vefatlarından sonra Ankara Devlet Demiryolları, Türk Kuşu doktorluklarından çalışmış. C.Bayar zamanında yine Riyaset-i Cumhur hekimliği yapmış ve bu görevde iken 26 Ocak 1953 de Ankara'da Hakka yürümüştür.

-Eşref (Şair): Ünlü taşlama şairi Eşref (1847-1912) tanınmış Bektâşilerderdi. Kaymakamlık, Vali Muavinliği yapmış, padişaha jurnal edilib hapse girmiş. Bir zaman Avrupa'ya kaçmıştı. Meşrutiyyette döndü. İzmir'de Rûhi Bey baba'dan, Tevfik Nevzad ve Pıçakçı Zade Hakkı Beylerle birlikte nasib almıştır.

-Kolaylı, Neyzen Teyfik: Onu tanımayan yoktur sanırım 28 Ocak 1953'te, 70 yaşında Hakka yürüdü. Sade dille çok güzel şiirler, nefesler, taşlamalar yazmış, serâzâd yaşamış, kendisi kendisine benzer bir zâttı. Şiirlerinin lirik ve insancıl tarafları vardır.

İstanbul'da, Sütlüce dergâhı post-nişîni Münir Baba'dan nasib alarak Bektâşi olmuştur. Çok tatlı Nây üflerdi. Birkaç defalar kendisini dinlemek nasib oldu.

-**Mehmed Ali Aynî (Prof.):** Dinler Tarihi Profesörlüğü yapardı. Tasavvuf konusunda eserleri olan, milletlerarası ün sahibi bir bilgindir.

-**Muallim Nâci**: Asıl adı Ömer'dir. Bektâşiliğe intisabedince bu adı bırakmış. Hâci (Kurtulan) adını almıştır. 1850 de İstanbul da doğmuş. Babası ölünce, annesiyle Varna'ya gitmiş dayısı tarafından büyütülmüştür. Öğretmenlik yapmış. Hariciye Nazırı Said Paşa'nın yanında çalışmıştır. Arapca, Farsça, Fransızca bilirdi. Gazetecilik, Galatasaray'da, hukuk mektebinde hocalık yapmıştır. Musiki üstadlarımızdan Nigâr Hanım'ın babasıdır. Naci iyi bir hattattı, sülüs ve nesih yazıda usta idi. İcazetnâmesini kendi eliyile tezhib edecek kadar da bu sanatı bilirdi. 25 Ramazan 1310 (1892) Çarşamba günü Hakka yürümüştür. Divan yolunda Türbe bahçesinde sırlanmıştır. Çok eser vermiş, vatansever, merd, doğru sözlü zâttı.

-**Nâmık Kemâl:** Asıl adı Mehmed Kemal'dir. 21 Aralık 1840'da Tekirdağ'da doğdu. Dedesi ile çok yer gezmiş. İstanbul'a gelince Hersekli Arif Hikmet ve Leskofçalı Galip Beylerle tanıştı. 1862 de Şinasi ile tanışınca görüşünde bir genişleme oldu. İstibdat idaresi ile savaştı. Paris'e kaçtı, geri dönünce gazete çıkardı. Magosa'ya sürüldü. Sonra Anayasa'yı hazırlama komitesine alındı, yine habsedildi. Sürgün olarak Midilli Mutasarrıfı oldu Rodos ve Sakız'da da

Mutasarrıflık etti. Sakız'da 2 Aralık 1888 de Pneumonia'dan Hakka yürüdü. Bolayırda Süleyman Paşa'nın yanında sırlandı. Ateşli şiirleri elden ele gizliden okunur vatansever bir şairdi.

-**Noyan, Kurtçebe, General:** Ordu kumandanı idi. Denizli'deTevfik Baba'dan nasib almıştır (yaklaşık olarak 1922 de). Tanınmış değerli kumandanlardandı.

- **Saydam, Dr.** Refik: Eski Başbakan ve Sağlık Bakanı, Adana'da Feyzi Baba'dan nasib almıştır.

-**Simer,Dr. M. Talat:** Fakirin müsahibim idiler. Yani ikimiz aynı gün Ali Naci Baykal Dedebaba'dan nasib almıştık. Bursa meb'usu, Aydın bölgesinde parti müfettişi olarak hizmet etmiştir. Neş'eli, tatlı dilli bir zât idi. Nüktedân'dı. Herkesin yardımına koşardı. Kendisini son defa 9 Mayıs 1964'te Ankara Büyük Sinema'da düzenlenen Hacı Bektâş gecesinde Hacı Bektâş Veli hakkında bir konuşma yapmak üzere Ankara'ya gidişinde, 6 Mayıs 1964 de (Çarşamba günü) görüp konuşmuştum. 13 Mayıs 1964 (Çarşamba günü) Hakka yürüdüler.

-**Şemseddin Sami Bey:** Meşhur Kaamus-ül-â'lâın yazarı. 1851'de Fraşer de doğdu. Çok dil bilirdi. 21 yaşında İstanbul'a gelmiş, İbret ve Hadika gazetesinde de makale, roman piyesler yazmış dergiler çıkarmış, tercemeler yapmıştır. Günde 13-14 saat çalışırdı. Elliden fazla eser bıakmıştır.

-**Üstündağ, Dr. Ekrem Hayri:** Sağlık Bakanlığı yapmıştır. Tahminen İzmir'in istidâdından dört yıl kadar sonra. Dr. Esad Cimcozla birlikte, Narlıdere'de Muhittin Baba evinde Selman Cemalî Baba'dan

nasib almıştır. Rehberi Hazine avukatı Feyzi Akeren Baba idi.

-Zeyneb Kamil Hanım: Sadr-ı âz'am Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi idi. Seyyid Battal Gazi dergâhı Postnişîni Pir Mehmed ve Süccaaddin dergâhı postnişini Mehmed Şücaaddin Baba'lar İstanbul'a davet edilerek, Hâlen Fen Fakültesi olan yerdeki, eski Zeybeb Hanım Konağı'nda meydan açılmış ve nasib almıştır. Kendisi (Zübde-tün-nisâ) = Kadınların seçilmişi diye anılırdı. Mehmed Ali Paşa'nın kızı idi. Birçok hayrat yapmıştır. Adına nisbetle anılan hastane bunlardan biridir.

-Ziya Paşa: Erzurumlu Feridettin Efendi'nin oğludur. 1825'te İstanbul'da doğdu. Arapca, Farsça öğrendi. Bâb-ı Ali'de memur oldu. Zamanla şöhreti arttı. Sarayda mabeyn katibi, Zabitiye nezareti müsteşarı, Kıbrıs, Amasya, Samsun Mutasarrıfı, Konya Valisi oldu. Namık Kemal'le Avrupa'ya kaçtı. Hürriyet gazetesine yazılar yazdı. Vezir rütbesiyle Paşa olmuşsa da Abd-ül (Hamid'i) sevmedi. Adana Valisi iken 1880 de Siroz'dan Hakka yürüdü. Orada Ulu Cami Bahçesinde sırlanmıştır.

Daha birçok isimler yazılabilirdi. Sad-ı â'zam **Talat Paşa**, Seyh ül-islâm **Musa Kâzım Efendi**, Şeyhül-İslâm **Hayri (Ürgüplü) Efendi, Süleyman Askeri Bey, Vehip Paşa**, Kolağacı Meşhur Resneli **Niyazi Bey, Akif Paşa, Celal Paşa, Seyfi Paşa, Kâzım Karabekir Paşa**'da Bektâşi idiler.

Adı geçen İcazetname, J. K. Birge'nin "The Order of Dervishes" adlı kitabından alınmıştır

EK: 3

Eski bir Rufai Zakir ve daha sonra bir Bektaşi babası olan **Yaşar Baba'nın İcazetname kopyasıdır.** Yaşar Baba Eyüpte yaşadı ve 1934'te öldü. Bu belgenin çevirisi aşağıdaki gibidir.

Bizi buraya eriştiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık" (7: 43 Kur'an). Bana tek yardım Allah'tır. (Kur. 11: 90 ?) Allah bize yeter, O ne güzel Vekil'dir! (Kur. 3: 173). Bizi peygamberlerin ve velilerin yoluna eriştiren Allah'a hamdolsun Bizim aziz ve meleklerin yolunda yürümemizi o sağladı ve ariflerin göğüslerini yıldızlarla, hakikat ve ilim sırlarıyla süslemiştir. Yolunda gidenlerin gönüllerini doğruluk ve kanaat ışığıyla doldurur (bkz. Kur. 24:35). Allah bize şeriatın kurallarını öğreten peygamberimiz Muhammed'i onun ailesini, masumları ve yoldaşlarını mahşer gününe kadar kutsasın.

*Devam- Efendimiz, Pirimiz, **İlahi sır, aydınlan-***

*mış **mabet, kutuplar kutbu,** en büyükyardımcı, boş dünyanın merkezi, doğru rehberlik meyvesi, **Hünkâr Hacı Bektaş Veli** ki o Haşimoğulları bahçesinde büyüyen ağaç meyvesi, muzaffer, Allah'ın aslanı, Kevser sunucusu, insanlığın en iyisi, hakikat yolunun göstericisi, yolun önde gideni **Ebu Talipoğlu Efendimiz Ali** (Allah onu gözetsin) ki o mahşer gününün arabulucusu, ona iki alemde merhamet gösteren Allah'ın dostu, insan ve cinlerin peygamberi, yaratma neşesi ve var olma gururu efendimiz şerefli ve yüce Muhammed el Mustafa' (Allah'ın selamı ve kutsaması üzerine olsun)dandır. Aşıkları ve inananları ve muhipleri ve dervişleri bilsin ki: Yerel mühiplerin bizden **İstanbul'da Kar Yağdı Dergâh'ında boş postnişin** konumuna kişilik ve yetenek mükemmelliği, seçkin nitelikleri ve deneyimi ile tanınan **Yaşar Baba**'nın atanması konusunda izin ve yetki isteyen mektupları alınmış ve içeriği not edilmiştir.*

*Müminlerce onaylanan Allah'ça da onaylanır diyen hadis gereğince, biz de yukarıda sözü edilen Yaşar Baba'nın Muhammed'in şeriatını uygulayacağına, Ahmet'in yolunun erkanını izleyeceğine, doğru yoldan sapmayacağına, Tarikat'ın tüm ananeleriyle uyumlu davranacağına gelen ve gidenlere iyilikle hizmet edeceğine, ve Allah'ın yardımı ile kutsal ve sevgili ülkemizi yakın mücahidleriyle birlikte aslan gibi cesaret ve gayretiyle kurtaran **Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulan cumhuriyet hükümetimizin** egemen zaferi ve sonsuz mutluluğu için beş vakit duaya devam edeceğine, kısacası davranışlarının zahirde ve batında doğru olacağına büyük bir gü-*

venle adı geçen zaviyede posta oturmasına, aşıkların ruhani hizmetlerini yerine getirmesine, elini alanların ikrarını almasına izin verilmiştir; ve bu icazetname Allah'ın kutsadığı Dergâh Pirinden yukarıda adı geçen Baba'ya verilmiştir.

Hepimiz tarafından bilinebilir ki güvenimiz onayımızdadır, doğru yolu izleyenlere selam olsun." (13 Çemaziyelahır, 1343, 9 Kanuni Sani, 1341- Ocak. 9, 1925).

İmzalandı: ***Hacı Bektaş Veli Dergâhı Postnişini***
Atacı Baba
Ekmekçi Baba
Aşçı Baba
Hanbağı
Dedebağı

KAYNAKÇA

Mustafa Kemal Atatürk - Nutuk

Mustafa Kemal Atatürk - Söylev ve Demeçler

Şevket Süreyya Aydemir - Tek Adam C.1. İst. 1981

Dr. Nuri Dersimi - Dersim Tarihi, Eylem Yayınları İst. 1979

Mehmet Şerif Fırat - Doğu İlleri ve Varto Tarihi, Ankara 1986

Prof. Ethem Ruhi Fığlalı - Türkiye'de Alevilik Bektaşilik. İstanbul 1990

Burhan Göksel - Atatürk'ün Soykütüğü Üstüne Bir Çalışma, Ankara 1987

Adil Gülvahaboğlu - Hacı Bektaş Veli, Ankara 1977

Prof. Dr. Nimetullah Hafız - Hacı Bektaşi Veli (Tebliğler) Ankara 1977

Mazhar Müfit Kansu - Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber .

Doç. Dr. Bedri Noyan - Bektaşilik Alevilik Nedir, Ank. 1987

Fikret Otyam - Hu Dost, Ankara 1982

Baki Öz - Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşiler, İstanbul 1990

Doç. Dr. Yaşar Nuri Öztürk - Tarih Boyunca Bektaşilik, İstanbul 1990

Ramsaur, Jön Türkler ve 1908 İhtilali İstanbul, 1982

Hıdır Öztürk - Tarihimizde Tunceli ve Ermeni Mezalimi, Ankara 1984

Enver Behnan Şapolyo - Mezhepler ve Tarikatler Tarihi, İstanbul 1964

Sabahattin Selek - Anadolu İhtilali - 1990 İstanbul

Hüseyin Şekercioğlu - Atatürk'ün Soy ve Sülalesi Hakkında Anadolu'da Yaptığım Araştırmalar Türk Kültürü Dergisi s.145, 1974

Hüsamettin Ertürk - İki Devrin Perde Arkası (Haz: Semih Nafiz Kansu) İstanbul, 1969

Erol Toy - Meclisler ve Partiler, İstanbul, 1990

A. Celalettin Ulusoy - Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşi Yolu. Ankara 1986

Erol Ulubelen - İngiliz Belgelerinde Türkiye, İstanbul 1982

İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Anadolu Beylikleri, Ankara 1983

Prof. Erik Jan Zürher - Milli Mücadele ve İttihatçılık İstanbul 1987

İÇİNDEKİLER

GÜNEŞ

Osmanlı Padişahı hakkında idam fermanı çıkartırken, Hacıbektaş Dergahı'ndaki dervişlerin kendisini kutsal kurtarıcı olarak görmeleri, milli kurtuluş ateşini tutuşturmaya çalışan Mustafa Kemal'i çok duygulandırmıştır.

K.D.V. DAHİL
350.000

5. BASKI

KAPAK: SELÇUK ERDOĞAN